

La trampa de la informació. La classificació dels gèneres periodístics com a coartada de l'objectivisme

Francesc Burguet Ardiaca

Universitat Ramon Llull

Resum

L'article fa una anàlisi crítica del concepte d'objectivitat, damunt del qual s'ha bastit tradicionalment la teoria dels gèneres en l'àmbit de la comunicació periodística. Aquesta teoria ha satanitzat l'opinió i l'ha proscrit de la pràctica periodística. Però això no és ben bé possible: en tot treball informatiu hi ha opinió barrejada amb aquesta informació. Tot plegat no és més, doncs, que una coartada per a un invocat però impossible objectivisme que alimenta la credibilitat dels mitjans.

Paraules clau: informació, opinió, objectivitat, interpretació, gèneres, credibilitat.

Abstract. *The trick of Information. The Classification of Journalistic Genres as an Alibi for Objectivism*

This article is a critical analysis of the concept of objectivity, on which the theory of genres in the environment of journalistic communication has traditionally been built. This theory has *satanised* opinion and banished it from journalistic practice. Therefore, it is not quite possible: in all informative work there is opinion mixed into this information. So, it is no more than an alibi for a required but impossible objectivism that feeds the credibility of the media.

Key words: information, opinion, objectivity, interpretation, genres, credibility.

Sumari

1. La satanització estratègica de l'opinió	3. El mite de l'objectivitat
2. La classificació dels gèneres, estratègia de la credibilitat informativa	4. Els catedràtics de l'objectivitat
	5. Recapitulació provisional

1. La satanització estratègica de l'opinió

Si tothom hi està d'acord, és que deu ser així. ¿Com es podria entendre, si no, aquesta salmòdia coral de satanització de l'opinió (i de la interpretació i tot) que reciten tota mena de llibres d'estil de diaris, siguin de la trinxera que siguin, cada estatut de la ràdio i la televisió públiques, siguin del pal que siguin, o qualsevol codi deontològic professional o institucional? Si tots hi estan d'acord, és que això és així, per força ha de ser així: «Observar sempre una clara distinció entre els fets i opinions o interpretacions, evitant tota confusió o distorsió deliberada d'ambdues coses», proclama el primer dels dotze manaments que articulen la Declaració de Principis de la Professió Periodística a Catalunya¹. De manera gairebé calcada, el punt 3 del Codi Ètic del periodisme aprovat pel Consell d'Europa² manifesta que «el principio básico de toda consideración ética del periodismo debe partir de la clara diferenciación, evitando toda confusión entre noticias y opiniones». La màxima tampoc no era nova, havia estat expressada per primera vegada el 5 de maig de 1921 per C. P. Scott, director del *Manchester Guardian*, en un editorial firmat on, entre altres coses, sentenciava: «Cadascú és lliure de comentar el que vulgui, però els fets són sagrats»³. La idea va fer tal fortuna, l'estratègia ha estat tan copiada, que la fórmula original aviat es va disfressar de proverbi solemne, lapidari, i inviolable és clar: «Facts are sacred, comments are free». És a dir, els comentaris són lliures, però els fets són els fets.

D'aleshores ençà, aquesta màxima maniquea de separació severa entre informació i opinió —el bé i el mal, o això és el que sembla— s'ha encastellat en textos preceptius de tota mena de mitjans de comunicació com a puntal bàsic d'una estratègia de la credibilitat o fiabilitat informativa disposada a mantenir, en contra del sentit comú més elemental, el mite, la il·lusió i l'engany de l'objectivitat. Una repassada exhaustiva o aleatòria dels principis de política editorial o llibres d'estil dels diaris o dels estatuts de ràdio i televisió públiques no farà res més que avalar la unanimitat obsessiva dels mitjans per garantir, de vegades amb pompa i tot, la suposada, il·lusòria objectivitat de la informació, que s'imagina lliure de qualsevol contaminació interpretativa o d'opinió: informació pura o gairebé, o això és el que diuen. Així, per exemple, l'Estatut de la Ràdio i la Televisió espanyoles⁴ o la Llei Reguladora del Tercer Canal de Televisió⁵ dicten amb idèntica cal·ligrafia que l'activitat dels mitjans de comu-

1. Aquesta Declaració de Principis o Codi Deontològic va ser aprovat pels professionals de la informació de Catalunya durant el II Congrés de Periodistes Catalans (octubre de 1992).
2. El Codi va ser aprovat per l'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa l'1 de juliol de 1993, a Estrasburg. El fragment citat del text aprovat el recull el *Libro de Estilo de Telemadrid* (1993, p. 449).
3. Així ho certifica el periodista britànic David RANDALL en el seu llibre *El periodista universal*. Madrid: Siglo XXI, 1999, p. 25.
4. La Llei 4/1980 d'Estatut de la Ràdio i la Televisió espanyoles va ser aprovada el 10 de gener i publicada pel BOE n. 11, del 12 de gener de 1980.
5. La Llei 46/1983, de 26 de desembre, Reguladora del Tercer Canal de Televisió, va ser publicada pel BOE n. 4 de 5 de gener de 1984.

nicació social de l'Estat i dels tercers canals de televisió s'ha d'inspirar, entre altres principis fonamentals, en «la separación entre informaciones y opiniones»⁶. I així mateix el reproduïxen, de manera literal, els estatuts de totes les televisions autonòmiques⁷, tret, i ja és curiós, del de Catalunya, que en el punt corresponent es limita a proclamar que la programació de la CCRTV s'ha d'inspirar en «el respecte a la llibertat d'expressió». Tanmateix, aquesta singularitat dels «principis inspiradors de la programació de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió» no deixa de ser una diferència relativa, més aviat anecdòtica i sobretot inconseqüent, perquè en el punt precedent reproduïx, tal com fan tots els altres, la consigna de «l'objectivitat, la veracitat i la imparcialitat de les informacions»⁸.

En el cas de la premsa escrita, el llibre d'estil de cada diari —de cada diari que en té, s'entén— s'encarrega d'hissar de seguida i en un paràgraf destacat aquesta mena de bandera de la creu roja de la informació ideada per Scott. N'hi ha que ho fan de manera ben laconica i encara més simple, com si això de destriar la informació i l'opinió o de separar la informació de l'opinió fos la cosa més natural del món. *El Libro de Estilo de ABC*, per exemple, només diu que «deberá separarse escrupulosamente la información de la opinión»⁹, i que en qualsevol cas, «ésta, en último extremo, tiene su acomodo en las páginas o secciones editoriales del periódico»¹⁰. A la resta de pàgines, doncs, res de res, informació pura i prou, que es presentarà, això sí, «con máxima objetividad, corrección, impersonalidad y amenidad»¹¹. De manera semblant, *El País* exposa com un dels seus principis de política editorial que «la información y la opinión estarán claramente diferenciadas entre sí»¹², i ho reitera quan, en l'apar-

6. Articles 4 apartat *b* i 5 apartat *b* de les lleis respectives.

7. Per exemple, la Llei de la Ràdio Televisió Basca (Llei 5/1982 del 20 de maig, publicada pel BOPV, núm. 71 de 2 de juny de 1982) diu (article 3, apartat *a*) que «la actividad de los medios de comunicación social [...] se basará en la distinción y separación entre información y opinión». Igualment, la llei que regula la Radio Televisión de Madrid (Llei 13/1984 de 30 de juny, publicada pel BOCM, núm. 158 de 4 de juliol de 1984), estableix que un dels principis de Radio Televisión Madrid es «la separació entre informacions i opinions» (article 13, apartat *e*). I finalment, la llei de la Radio y Televisión de Andalucía (Llei 8/1987, de 9 de desembre, publicada pel BOJA, núm. 27, de 22 de març de 1985) també prescriu que els mitjans de comunicació social de la Junta d'Andalusia han de respectar «la separación entre informaciones y opiniones» (article 2, apartat *g*).

8. Article 14, apartats *c* i *b*, de la Llei 10/83 de 30 de maig, de creació de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió (CCRTV), publicada pel DOGC, núm. 337, 14 de juny de 1983.

9. De fet, un diari com l'ABC es podria estalviar declaracions de principis tan escrupoloses: ja se sap que l'ABC, sobretot en la gloriosa època de don Luis María Ansón, que és qui firma l'epíleg del llibre d'estil, era molt escrupolós a l'hora d'evitar confusions entre informació i opinió. Com a mostra, un titular de portada clar com l'aigua: «Por cobardía moral, González no dijo ayer: "Me solidarizo plenamente con Barrionuevo, soy corresponsable de su gestión en Interior y pido que también se solicite suplicatorio contra mí"», *ABC*, 24 novembre 1995.

10. *Libro de estilo de ABC*, 1993, p. 49.

11. *Ibidem*, p. 51.

12. *Libro de estilo El País*, 1990, p. 15.

tat 1.12 dedicat a la informació, assegura que «el periodista transmite a los lectores noticias comprobadas, y se abstiene de incluir en ellas sus opiniones personales»¹³.

Amb un esperit similar, però amb un redactat que apunta ja la contradicció latent en aquesta màxima, *El Mundo* estableix que «el objetivo de la noticia es reflejar con la mayor exactitud posible la realidad a la que ha tenido acceso el periodista», i encara que reconeix que «la selección y colocación de los elementos en una noticia implica necesariamente una elección subjetiva», recorda que en la informació «no hay lugar para incluir opiniones o juicios de valor»¹⁴. També *El Periódico de Catalunya* s'expressa en termes que contradiuen en bona mesura i de manera significativa el mateix precepte, perquè després d'advertir que «la opinión del periodista no es un hecho informativo. El periodista debe limitarse a su papel de transmisor», afegeix d'immediat que el periodista «no tiene vedada, sin embargo, la posibilidad de proporcionar elementos interpretativos que sirvan para que el lector comprenda con mayor claridad las causas de los hechos noticiosos o las consecuencias que éstos puedan acarrear»¹⁵.

En canvi, *La Vanguardia* s'adhereix al principi de separació entre informació i opinió amb un entusiasme carregat d'intencions inexplicables. En aquest sentit, afirma que «en el ejercicio de funciones específicamente informativas el periodista mantiene el firme propósito de evitar la manifestación explícita o implícita de sus opiniones personales sobre los hechos tratados»¹⁶. Ells ho remarquen i jo ho subratllo: ni explícita ni implícita, res de res: carall, tu. Ni traces d'opinió, informació autèntica, genuïna, cent per cent desinfectada. I per si no ha quedat prou clar, ho repeteix a manera d'amonestació: «Cuando se escribe acerca de determinadas materias opinables, el informador debe dejar a un lado sus ideas y preferencias personales [...] No es ético aprovechar la tribuna que ofrecen las páginas del diario para entreverar la información con opiniones subjetivas que vayan contra la tónica de medida que nos es habitual»¹⁷. I convençuts que això és així i no pot ser de cap altra manera, la dèria col·lectiva d'evitar confusions entre informació i opinió desemboca, com ja era de preveure, en una confirmació incondicional dels gèneres periodístics històricament establerts: «Las características de forma y contenido propias de un diario del modelo informativo-interpretativo y de servicios, consolidado por *La Vanguardia* a lo largo de sus cien años de historia, exigen una estricta separación entre hechos y opiniones, entre géneros informativos, géneros interpretativos y géneros de opinión»¹⁸.

El raonament sembla incontestable: si la informació i l'opinió es poden separar, aleshores s'han de poder separar els gèneres corresponents. Dic que ho

13. Libro de estilo El País, 1990, p. 16-17.

14. *El Mundo, Libro de Estilo*, 1996, p. 23.

15. *Libro de estilo, El Periódico de Catalunya*, 1989, p. 1.

16. *Libro de redacción, La Vanguardia*, 1986, p. 13.

17. *Ibíd.*, p. 19.

18. *Ibíd.*, p. 13.

sembla, d'incontestable, el raonament, no dic pas que ho sigui. La nostra intenció és demostrar que la separació entre informació i opinió és discontinua, inestable, distinta de com la pinten, molt més prima i permeable, i sobretot pot ser altament enganyosa. I és que tal com la presenten els mitjans, gairebé tan simple com una ratlla, només pot ser una il·lusió, un malentès o una fal·làcia, o potser les tres coses al mateix temps, que no fan res més que alimentar una retòrica de l'objectivitat de vegades ingènua, sempre equívoca i sovint fraudulenta. Una retòrica de l'objectivitat que, al servei d'una estratègia de la credibilitat, adúltera i emmascara la naturalesa intencional, subjectiva de la informació. Tan intencional i tan subjectiva com l'opinió, sens dubte. Hi ha alguns teòrics que consideren que «el *relato* [l'*story* dels anglosaxons, en oposició al *comment*] periodístico está obligado a revestirse del máximo de no-intencionalidad [i que] esta imprescindible no-intencionalidad»¹⁹ de la informació «no es aplicable cuando el periodista se aplica a elaborar comentarios: todo comentario, por definición, es intencional y subjetivo»²⁰.

O sigui, l'opinió és intencional, subjectiva, i tant que sí, en canvi la informació és no-intencional: doncs no senyor! Qualsevol text és intencional, també la informació, per principi. I dir que l'opinió és subjectiva i que la informació és objectiva només pot ser un disbarat basat en una oposició sense sentit o una estratègia per perpetrar l'engany. De fet, es pot ser tan subjectiu, tan tendencios o tan sectari amb la redacció impersonal i descriptiva d'una informació, com en un article d'opinió. Tant o encara més, perquè en el cas de l'opinió, la subjectivitat i la intencionalitat tothom les pressuposa, mentre que en el cas de la informació això no s'acostuma a tenir gaire clar, més aviat al contrari, a causa dels equívocs suscitats per la retòrica de l'objectivitat orquestrada pels mitjans amb tota la bona fe del món, és clar.

Si examinem amb certa atenció què pressuposa i què implica aquesta màxima que tant els mitjans com l'Administració i també els professionals coincideixen a proclamar com a principi deontològic, veurem de quina manera tan simple i gratuïta s'articula l'estratègia de la credibilitat informativa. Quan es diu, per exemple, que s'han d'evitar les confusions entre informació i opinió, o que s'ha de separar escrupolosament la informació de l'opinió, s'entén que el problema és l'opinió i no pas la informació —encara que de fet és al revés, ja ho veurem—, és a dir, que la pretensió és que la informació es desembarassi de tota mena d'opinió i no pas que l'opinió es desfaci de la informació. Suposo que queda prou clar qui fa de Caïm i qui fa d'Abel en aquest *peplum*. Per si de cas, recordarem que, segons *La Vanguardia*, «en el ejercicio de funciones específicamente informativas el periodista mantiene el firme propósito de evitar la manifestación explícita o implícita de sus opiniones personales sobre los hechos tratados». Doncs bé, separar la informació de l'opinió pressuposa, de manera necessària, que la informació es pot separar de l'opinió. En segon lloc, que

19. J.L. MARTÍNEZ ALBERTOS (1989). *El lenguaje periodístico*. Madrid: Paraninfo, p. 65.

20. J.L. MARTÍNEZ ALBERTOS (1983). *Curso general de redacción periodística*. Barcelona: Mitre, p. 54.

aquesta separació és una cosa positiva, apropiada, bona, necessària de fer si el que es vol es garantir una informació desinfectada, fiable, pura, com aquell qui diu, sana. I finalment, si la informació es pot separar de l'opinió, i és necessari i bo de fer-ho, o això és el que diuen i així diuen que s'ha de fer, doncs és perquè així ho fan. En fi, una informació de tota confiança.

La idea que voldria proposar és una mica diferent, de fet és la contrària. De primer, que el problema no és l'opinió, sinó la informació. Si se'm permet la metàfora, diré que en qualsevol cas l'opinió pot dissimular o simular amb enginy les raons que no té, però és un rival que d'alguna manera sempre dona la cara, entre altres coses perquè ja saps que és opinió, perquè es presenta obertament com a tal —com un regiment d'escocesos que ataca de lluny i amb música de gaita—, i de l'opinió ja saps que no te'n pots refiar —això és la teva opinió, t'engega algú que no pensa com tu—, mentre que la informació, que es desplega al teu davant amb una aparença de parc infantil, sovint amaga un territori minat, i per això mateix traïdor, com aquella joguina bomba que va deixar cega una criatura. I afegeixo que, en un sentit rigorós, la informació no es pot separar ni de la interpretació ni de l'opinió, no se'n pot separar, no és possible, i tal com afirma M.À. Bastenier, «es imposible hallar textos en los que no se dé algún grado de opinión, de interpretación, de visión del mundo»²¹. I a més d'impossible, la separació tampoc no seria desitjable. Adonem-nos que en primer lloc, en l'etapa pretextual²² de la labor informativa, el fet de distingir què és notícia —i, per tant, què no és notícia— implica, abans de qualsevol narració dels fets —etapa textual—, un treball d'interpretació i de valoració que consisteix a «déchiffrer le sens caché dans le sens apparent, à déployer les niveaux de signification impliqués dans la signification littérale»²³, és a dir, que més enllà del significat immediat, superficial, literal per dir-ho així, dels fets, que de vegades pot ser ben anodí, insignificant, caldrà trobar un —*un*, ho remarco, no *el*— sentit mediat, profund, contextual, de notícia, en una mesura o altra relatiu, i per això mateix variable, perquè, d'acord amb Ricoeur, «il y a interprétation là où il y a sens multiple, et ce dans l'interprétation que la pluralité des sens est rendue manifeste»²⁴, la qual cosa no treu que pocs o molts puguin coincidir a interpretar un mateix sentit. En definitiva, com raona Daniel Cornu, director del Centre de formació de periodistes de la Suïssa francesa:

21. M.À. BASTENIER (2001). *El blanco móvil. Curso de periodismo*. Madrid: Santillana, p. 34.

22. Distingim entre tres etapes consecutives i en alguna mesura simultànies en la labor informativa, totes tres de naturalesa interpretativa i valorativa, contextual: etapa pretextual, que implica de manera capital discriminar què és notícia i què no ho és, i és clar, quina és la notícia; etapa textual, és a dir, d'elaboració del text de la informació, la qual cosa implica valorar i ordenar jeràrquicament els elements de la informació, a més de totes les decisions d'índole lexical, sintàctica, narrativa i estilística signficatives, i, en tercer lloc, l'etapa supratextual, en la qual el text de la informació se situa de manera jeràrquica en l'espai o el temps de la informació, és a dir, l'espai del diari o el temps de l'informatiu de ràdio o televisió.

23. P. RICOEUR (1969). *Le conflit des interprétations. Essais d'herméneutique*. París: Éditions du Seuil, p. 16.

24. *Ibidem*, p. 17.

[...] dans l'information journalistique comme en histoire la vérité passe par une reconstruction, qui permet de situer les faits, de décrire leur enchaînement, de rechercher leurs causes, de les présenter dans leur cohérence. Aucune tentative de reconstruction se saurait échapper à l'interprétation, qui oriente l'ensemble des activités journalistiques. La reconstruction journalistique, parce qu'elle suppose une recherche de sens, se pose d'emblée comme le butoir faisant obstacle à toute prétention à une reproduction objective de la réalité, qui passerait par le 'courtage' de faits bruts. Dans la pratique de l'information, il est illusoire de séparer la discussion sur l'événement de la discussions sur le sens. L'observation et l'interprétation sont étroitement intriquées [...] Il existe donc fondamentalement plusieurs reconstructions possibles de la réalité, dont la légitimité est suspendue au respect de la vérité de fait²⁵.

2. La classificació dels gèneres, estratègia de la credibilitat informativa

Hi ha nocions que, a força de dir-les i de repetir-les, emmascaren i amaguen tant la seva condició original d'artifici conceptual, i per això mateix relatiu, que arriba un dia que semblen la cosa més natural del món, amb una aparença d'universal o d'absolut tan acreditada com enganyosa. Això és si fa no fa el que ha passat, al meu entendre, amb els anomenats «gèneres periodístics» —informació, interpretació, opinió— que, per exemple, sobreviuen una rere l'altra totes les reformes de plans d'estudis de periodisme amb la mateixa facilitat que ho fa un funcionari vitalici. Amb la seva aparença objectiva a penes discutida, la classificació dels gèneres periodístics ha fomentat una cadena d'equívocs que, de manera indirecta, justifica tots els vicis de la retòrica de l'objectivitat i abona l'estratègia de la credibilitat informativa. De fet, la classificació dels gèneres no fa res més que desplegar el principi editorial, suposadament deontològic, de separació de la informació i l'opinió.

Bé, no sabria dir si els gèneres són fruit del principi, o si el principi de separació és conseqüència de l'aparició històrica dels gèneres que la majoria de manuals documenten²⁶. Tanmateix, diversos estudiosos acrediten que el principi de separació va ser anterior o, més ben dit, que va ser establert abans, l'any 1836, per Émile Girardin, director i propietari de *La Presse*, diari de París, quan, amb notable intuïció, potser més empresarial que no pas editorial, «va decidir separar el diari en dues seccions: una per donar informació, és a dir, bàsicament per donar notícies, i l'altra per publicar comentaris, per incloure opinions»²⁷, cosa que comporta, encara que no és ben bé el mateix, «separar las noticias de los comentarios, las informaciones de las opiniones»²⁸. Vull dir que,

25. D. CORNU (1994). *Journalisme et vérité. Pour une éthique de l'information*. París: Labor et Fides, p. 374-375.

26. Vegeu, per exemple, entre altres, L. GOMIS (1987). *El medio media. La función política de la prensa*. Barcelona: Mitre, p. 63-86; J.L. MARTÍNEZ ALBERTOS (1983). *Curso general de redacción periodística*. Barcelona: Mitre, p. 273-275.

27. L. GOMIS (1990). «Per què comentem les notícies». *Periodística*, 2, p. 111.

28. L. GOMIS (1991). *Teoría del Periodismo. Cómo se forma el presente*. Barcelona: Paidós, p. 54.

més enllà d'atribuir-li la proposta inèdita, intencionada, de separar notícies i comentaris, Girardin veu el principi de separació més com una estratègia comercial, de fer un diari acceptable per un auditori més ampli, i per tant políticament més heterogeni, que no pas com una estratègia de fiabilitat informativa i de neutralització ideològica. Dit això, tant li fa saber què va ser primer, si l'ou o la gallina, perquè el principi de separació i la classificació dels gèneres, o viceversa, s'engreixen de manera recíproca, i de manera igualment recíproca tanquen el cercle estratègic de la credibilitat informativa. Vegem-ho, doncs.

Primer de tot, adonem-nos que classificar significa ordenar o dividir un conjunt de coses en categories o classes, i que cada classe, resultat de la classificació, agrupa certes coses que tenen un mateix valor o característiques comunes, que alhora marquen de manera específica la diferència entre les classes d'una mateixa classificació. Simple: si classifiquem els bolets, per exemple, en tres categories, comestibles, indigestos i verinosos, suposem que les espècies reunides en una mateixa categoria comparteixen la mateixa propietat diferencial, que pot excloure o incloure totes o algunes de les altres en funció de la naturalesa gradual de la classificació. En el cas de l'exemple, els bolets de la classe comestibles són alhora no indigestos i no verinosos, naturalment; els indigestos no són comestibles però tampoc verinosos; mentre que els verinosos són no comestibles però sí indigestos, més que indigestos, per dir-ho així. Sovint, la classificació va associada a la idea de (de)gradació de la qualitat o propietat classificatòria, i això és també el que passa en el cas dels gèneres periodístics. Quan es classifica els gèneres en informatius, interpretatius i d'opinió, entenem que els gèneres informatius contenen +informació, -interpretació, -opinió; que els interpretatius suposen +informació, +interpretació, però -opinió; i que els d'opinió contenen o poden contenir +informació, +interpretació i, és clar, +opinió. No podria ser de cap altra manera si hem de donar crèdit a la classificació, oi? Si s'assegura que hi ha un gènere informatiu clarament diferenciat dels interpretatius i d'opinió, només pot ser perquè el primer no conté interpretació i encara menys opinió. Perquè, és clar, si la informació conté interpretació o, molt pitjor, opinió, a veure qui explica aleshores com s'identifica el gènere informatiu, és a dir, ¿quina seria, aleshores, la diferència entre la informació i la interpretació? ¿Quin sentit tindria, doncs, la classificació dels gèneres?

D'aquesta manera tan rudimentària però prou eficient, la classificació dels gèneres periodístics funda, fixa i vindica el secular principi de separació de la informació i l'opinió: vull dir que la classificació s'estructura mitjançant un eix definit per dos pols oposats: informació i opinió. I a més a més, d'una manera més sobreentesa que no pas declarada, la classificació dels gèneres desplega un segon eix paral·lel que oposa subjectivitat a objectivitat, i viceversa. I si resulta que el pol de l'opinió és, sense cap discussió, el territori de la subjectivitat, aleshores és que l'altra banda és, ha de ser, l'àmbit natural de l'objectivitat: tot ben lligat, doncs. La conclusió es fonamenta, però, en una premissa desafortunada que ha generat un nus d'equívocs enverinats i per això mateix eficaces: que l'objectivitat i la subjectivitat són termes oposats, frontalment opo-

sats, i en aquest sentit es dona per fet que la classificació dels gèneres equival a una (de)gradació d'aquestes dues propietats, que es manifesten de manera pura cadascuna en un extrem; que objectivitat i subjectivitat com a qualitats oposades es defineixen per exclusió, sobretot en una direcció, que l'objectivitat consisteix a no manifestar cap traça de subjectivitat, o el que és el mateix i encara pitjor, que la supressió de qualsevol indici objectiu de subjectivitat —l'anomenat «estil informatiu», per exemple, impersonal, descriptiu— certifica i garanteix l'objectivitat de la informació.

En definitiva, la classificació dels gèneres periodístics ha instaurat, o si més no ha consolidat, el triangle retòric de la credibilitat informativa format per dos catets diguem-ne ingenus però enganyosos i una hipotenusa fraudulenta, a saber: que l'objectivitat és en bona mesura i de manera estratègica absència, o més ben dit, ocultació, de qualsevol senyal de subjectivitat; que hi ha una informació pura²⁹, exempta d'interpretació i també d'opinió, perquè així ho disposa la classificació mateixa dels gèneres; que la informació és, per si no ha quedat prou clar, de naturalesa objectiva, i aquesta és la garantia definitiva de la seva fiabilitat, del seu crèdit, etcètera. I no, no hi ha una informació objectiva: el que se suposa que hi ha, per descomptat, són dades objectives, però això és una altra cosa. Vull dir que la informació pressuposa dades objectives, veraces, però això no treu, ni tampoc no deixa de treure, que la informació no pugui enganyar.

Em malfio, doncs, de la classificació dels gèneres, sobretot per l'ús que se n'ha fet, és a dir, perquè ha suscitat una bateria d'equívocs il·lusoris i per tant enganyosos, i sobretot perquè ha brindat una coartada d'objectivitat, d'imparcialitat i altres creences fraudulentes, a la manipulació informativa que batega, per exemple, en la lletania diària d'Ernesto Sáenz de Buruaga: «Así han sido las cosas, y así se las hemos contado». Només li falta levitar. Tanmateix, entenc que darrere de la classificació dels gèneres hi ha, no diré una justificació, però sí dues explicacions. La primera arrenca de la mateixa evolució històrica del periodisme, que la majoria d'estudiosos coincideixen a dividir en tres etapes més o menys ben definides però també imprecises: «periodismo ideológico, periodismo informativo y periodismo de explicación»³⁰. O sigui, una primera etapa de premsa ideològica o, més ben dit, d'opinió, perquè ideològica, al meu entendre, ho serà sempre, que s'allargarà fins al final de la Primera Guerra

29. En un llibre recent de S. CAMPS i L. PAZOS, *Así se hace periodismo* (Barcelona: Paidós, 1996, p. 130), s'afirma amb una naturalitat que espanta que «la crónica es el relato de un hecho mediante la información pura, sin interpretación ni opinión». I en un llibre encara calent de M.À. BASTENIER, *El blanco móvil. Curso de periodismo* (Madrid: Santillana, 2001), després de renegar de l'objectivitat (p. 24-29), després d'assegurar que «no hay nada establecido de manera irrefutable en cuanto a géneros; ni cuáles deben ser, ni cuántos, ni para qué, aunque la variedad de aproximaciones al problema es infinita; de ahí que se derive una gran confusión» (p. 31), fa la seva aportació particular a l'embolic i proposa d'establir «tres géneros troncales, que denominamos, por orden de aparición en escena: a) Seco o informativo puro; b) crónica; c) reportaje» (p. 32).

30. Ángel BENITO (1973). *Teoría general de la Información*, I, p. 71.

Mundial, i que fa «un periodismo doctrinal y moralizador, con ánimo proselitista al servicio de ideas políticas o religiosas»³¹. Una segona etapa de premsa informativa que «se impone en todo el mundo occidental a partir de 1920 [i que] es básicamente un periodismo de hechos, no de comentarios»³². Durant l'anomenada «etapa informativa», que domina tot el període d'entreguerres, «el principio de la noticia estrictamente objetiva seguía siendo un dogma inamovible [...] La prensa diaria seguía reacia a cultivar el comentario. Sin embargo, la Segunda Guerra Mundial y la guerra civil española hicieron cambiar muchas opiniones al respecto. *No se podía entender lo que ocurría* en Europa si no se suministraba una información más en profundidad. Los corresponsales empezaron a enviar noticias con datos supletorios que ayudaban a su interpretación»³³, i així arrencava l'etapa del periodisme d'explicació o interpretatiu. L'anterior citació apunta una reflexió que em sembla cabdal, i per això la subratllo: «No se podía entender lo que ocurría», o dit en altres mots, la insuficiència informativa de l'anomenada «informació objectiva», l'escassa fiabilitat de l'objectivisme i per això mateix susceptible de servir tota mena d'interessos ideològics, legítims o inconfessables, però sempre des de l'amputació del sentit. Per això afirmo —hi tornarem més endavant— que la informació pura, objectiva, no és possible, ni aproximadament, em sembla una fal·làcia que no pot amagar res de bo, però és que en qualsevol cas seria indesitjable, per defectuosa o, pitjor, per tramposa. No caldrà ni demostrar-ho, n'hi haurà prou de mostrar-ho: es pot fer una informació amb una impecable aparença d'objectivitat que, sense necessitat de dir cap mentida, només amb citacions literals i dades irrefutables, induirà a l'engany: és la trampa de la informació.

La segona explicació que anunciava, més que considerar els gèneres com a classes definides, els proposa com una funció progressiva i complementària del periodisme, en el sentit que abans de valorar o jutjar qualsevol fet —opinió—, caldrà saber-ne les dades bàsiques, que com a tals dades seran de naturalesa objectiva, certes —informació—, que d'immediat o de manera simultània hauran de ser significativament contextualitzades, és a dir, n'haurem de buscar i proposar un sentit —explicació—, que no és res més que un exercici imprescindible i alhora indefugible d'interpretació, i per això subjectiu, i en conseqüència relatiu, variable, de vegades equivocat, contradictori i tot. I avanço que la condició subjectiva de la interpretació —és que si no és subjectiva, intencional, a veure què carall serà— ni hipoteca ni deixa d'hipotecar allò que alguns anomenen «imparcialitat» i que jo m'estimaré més dir-ne «legitimitat», perquè un grau o un altre de parcialitat és inevitable, desitjable i tot, i no té perquè no ser legítima.

31. J.L. MARTÍNEZ ALBERTOS (1983). *Curso general de redacción periodística*. Barcelona: Mitre, p. 273.

32. Ibídem, p. 274.

33. M. FONTCUBERTA (1981). *Estructura de la noticia periodística*. A.T.E., p. 26 i 27.

3. El mite de l'objectivitat

D'unes dècades ençà i des de diverses disciplines, s'ha denunciat la naturalesa mítica i il·lusòria de l'objectivisme i alhora s'ha subratllat la condició subjectiva de l'observador, de l'analista o del periodista. Així, per exemple, en un llibre publicat el maig de 1968 —em sona i no sé de què—, el sociòleg Maurice Duverger advertia que:

En la ciencias sociales, el observador forma siempre parte más o menos de la realidad que observa. Incluso el más honrado sociólogo no es nunca totalmente neutro con respecto a ninguna sociedad [...] Por una parte, todo problema humano afecta, en cierta manera, al hombre que lo observa, el cual se halla vinculado, consciente o inconscientemente, a un sistema de valores. Es posible considerar los juicios de valor de los demás como si fueran hechos, al menos en cierta medida, pero esta actitud es mucho más difícil cuando se trata de los propios juicios de valor. El sociólogo corre así siempre el riesgo de tomar posición sobre los hechos que observa. Sus propios juicios de valor le empujan naturalmente a ver los fenómenos sociales de manera deformada, a supervalorar la importancia de lo que está de acuerdo con sus tendencias y a infravalorar, por el contrario, lo que no es así³⁴.

I fa cosa de quaranta anys, quan la reflexió sobre el periodisme era molt més escassa, precària i irrellevant que ara mateix, ja hi va haver algun analista, com ara Francesco Fattorello³⁵, aleshores director del Centro Nazionale per gli Studi sull'Informazione, que, a contracorrent i amb encert, apuntava al ventre de l'objectivitat informativa. I ho feia assenyalant dos aspectes crucials de la informació: que la distinció entre informació i opinió és fal·laç i enganyosa, i que el fenomen social de la informació és un procés de naturalesa interpretativa i, en conseqüència, subjectiu. En un conegut manual publicat també aleshores per un altre italià, l'autor recull des d'una actitud si no incrèdula, ben escèptica, aquesta visió crítica de la credibilitat informativa, que qualifica de sociològica, i la contraposa a la percepció positivista de l'escola nord-americana que defensa la bandera de l'objectivitat:

Según el primer tipo de definición, la noticia es aquel particular «texto» en el que se concreta el punto de vista del redactor sobre un hecho determinado y que está compilado por él para ser llevado a conocimiento del receptor por medio de un instrumento publicitario preestablecido y con la intención de que el receptor lo acepte con preferencia a otros «textos» sobre el mismo tema.

Como se ve, existen en esta definición dos elementos subjetivos: el punto de vista del redactor y el del receptor, cada uno de los cuales —según se admi-

34. M. DUVERGER (1968). *Sociología política*. Barcelona: Ariel, p. 20 i 21.

35. F. FATORELLO (1964). *Introduzione alla tecnica sociale dell'informazione*. Roma: Istituto Italiano di Pubblicismo. Se'n va publicar una traducció al castellà, *Introducción a la técnica social de la información* (Caracas: Universidad Central de Venezuela, 1969).

te— acepta una cierta deformación de la realidad por la imposibilidad de hurtarse a los límites impuestos por la madre naturaleza a la mente humana.

Según el segundo modo de definición, por el contrario, la noticia es la narración en la forma más objetiva posible de un hecho verdadero, inédito y de interés general.

[...] El punto de divergencia entre las dos definiciones que hemos dado de noticia, es fundamental y consiste en la nota de objetividad. Según la primera definición, la objetividad absoluta es una quimera; es, por decirlo así, biológicamente imposible. Según la segunda, por el contrario, la objetividad es indispensable.

[...] Aun concediendo que la objetividad absoluta no puede existir, dadas las insuprimibles deficiencias sensoriales y psíquicas del hombre, ha de quedar claro que tiene que constituir una frontera perseguible, lo que en matemáticas se llama «valor límite» o «asíntota», es decir, el valor o la línea a los que siempre hay posibilidad de acercarse más y más, aun cuando por definición sea imposible alcanzarlos³⁶.

De llavors ençà, l'anàlisi de Fattorello no ha tingut gaire fortuna, en canvi l'actitud formalment ambígua de De Gregorio, això de dir que l'objectivitat total potser no pot ser, però que sí, s'hi ha de tendir, ha fet escola, s'ha escampat com les cotorres. Si no fos així, si tothom tingués molt clar que això de l'objectivitat és a tot estirar una manera de referir-se a l'ètica i la competència professionals, aleshores no s'entendria que mesos enrere, per posar-ne un exemple, el Nobel de Literatura José Saramago s'exclamés: «si existe la objetividad, quiero que me la presenten ahora mismo»³⁷. Saramago tenia tot el dret de queixar-se: només cal repassar els llibres d'estil dels mitjans, els estatuts de les ràdios i televisions públiques, els codis ètics, etcètera, per adonar-se de la bona salut de l'objectivitat o la d'altres conceptes anàlegs, d'igual condició absoluta i abstracta, com ara imparcialitat, neutralitat, veracitat, honestedat..., que es proposen com a substituïts de l'objectivitat per dissimular el contrasentit que encatrona l'expressió original. Pel que es veu, l'epidèmia és general si ens hem de creure el que afirmen Lakoff i Johnson: «el mito del objetivismo ha dominado la cultura occidental, y particularmente la filosofía occidental, desde los presocráticos hasta hoy. La consideración de que tenemos acceso a verdades absolutas e incondicionales sobre el mundo es la piedra angular de la tradición filosófica occidental»³⁸.

Només per donar una idea aproximada de la fortuna de que ha fet el mite de l'objectivitat entre periodistes, editorials i institucions, repassarem el contingut d'alguns codis ètics, llibres d'estil i altres documents d'ètica professional. Per exemple, l'Estatuto de la Radio y Televisión espanyoles diu que l'activitat dels mitjans

36. D. de GREGORIO (1966). *Metodología del periodismo*. Barcelona: Rialp, p. 61-63. De Gregorio cita una edició no venal de F. FATTORELLO (1958). *La tecnica sociale dell'informazione*. Roma.

37. *El País* (09-02-2001, p. 42), «Saramago apela al periodismo de reflexión para instalar la duda en la sociedad».

38. George LAKOFF; Mark JOHNSON (1991). *Metáforas de la vida cotidiana*. Madrid: Cátedra, p. 238.

de comunicació social de l'Estat s'inspirarà, en primer lloc, en «la objetividad, veracidad e imparcialidad de las informaciones»³⁹, i així mateix ho repeteixen la llei reguladora del tercer canal i els estatuts de totes les televisions autonòmiques, i tan amples. D'una manera més detallada però arrelat també en veritats absolutes, el Codi Internacional d'Ètica del Periodisme aprovat per la UNESCO (1983) dedica els dos principis capitulars a l'objectivitat informativa:

1. *El derecho del pueblo a una información verídica*: el pueblo y las personas tienen el derecho a recibir una imagen objetiva de la realidad por medio de una información precisa y completa.

2. *Adhesión del periodista a la realidad objetiva*: la tarea primordial del periodista es la de servir el derecho a una información verídica y auténtica por la adhesión honesta a la realidad objetiva, situando conscientemente los hechos en su contexto adecuado, manifestando sus relaciones esenciales, sin que ello entrañe distorsiones, empleando toda la capacidad creativa del profesional, a fin de que el público reciba un material apropiado que le permita formarse una imagen precisa y coherente del mundo, donde el origen, naturaleza y esencia de los acontecimientos, procesos y situaciones sean comprendidos de la manera más objetiva posible⁴⁰.

Una mica abans de ser aprovat aquest codi universal, Porfirio Barroso Asenjo, professor d'Ètica i Deontologia Periodística a la Complutense de Madrid, redactava el Proyecto de Código de Ética Profesional del Periodista⁴¹ de trenta-set punts —per punts que no quedi—, el primer dels quals, amb una solemnitat de tribunal i un llenguatge de predicador, decretava que «la primera y principal obligación de todo periodista es el servicio a la verdad de la forma más objetiva y exacta posible, en virtud del derecho natural que el público tiene a conocerla». El professor Barroso anava encara més enllà de l'Estatuto de la Profesión Periodística (1967), fill natural de la Llei de Premsa del ministre franquista Fraga (1966), que es limitava a reiterar la màxima de l'objectivitat quan advertia que «el ejercicio de la profesión periodística es incompatible con las actividades de agente o gestor de publicidad [o] cualquier

39. Llei 4/1980, de 10 de gener (BOE, núm, 11, de 12 de gener). Article 4art. Apartat a.

40. El *Codi Internacional d'Ètica Periodística* va ser aprovat per la UNESCO, a la seva seu de París, el 21 de novembre de 1983, juntament amb nombroses organitzacions nacionals i internacionals de professionals, en representació d'uns quatre-cents mil periodistes de tot el món. Deu anys abans, la UNESCO havia publicat un primer document de treball, *Collective Consultations on Codes of Ethics for the Mass Media* (UNESCO House, novembre 1973) que feia un buidatge estadístic dels codis d'ètica professional de quaranta-vuit països. El principi més citat de tots, el formulaven més del 70% dels codis examinats, reclamava «veritat, objectivitat i exactitud». Informació treta del llibre de Porfirio BARROSO ASEÑO (1984). *Códigos deontológicos de los medios de comunicación*. Madrid: Ediciones Paulinas, p. 41-45.

41. Segons l'autor, aquest projecte «fue promulgado por la entonces Secretaría de Estado para la Información, en 1980». Vegeu P. Barroso Asenjo (1984), op. cit., p. 82-84.

otro cargo que entrañe intereses que impidan la objetividad y el servicio del interés general en los trabajos informativos». En fi, que no n'hi havia prou de perseguir l'objectivitat, calia allistar-se al servei de la veritat. El que no detallava el projecte de Barroso, però, era la veritat de qui, a quina veritat calia apuntar-se.

Adonem-nos, però, que quan Barroso substitueix a l'alça l'objectivitat per la veritat, no fa res més que delatar el sentit unívoc, excloent, absolut, dogmàtic, que la paraula emmascara o que amaguen de manera de vegades vergonyant els apòstols de l'objectivisme: l'objectivitat només pot coincidir amb la veritat, així de clar. Altres codis deontològics opten per una redacció si fa no fa igual de vaga però més prudent, en el sentit que deixen de banda no tan sols conceptes com el de veritat, sinó també el d'objectivitat, i proposen diversos succedanis a la baixa —veracitat, honestedat, imparcialitat...— i molt més a prop de la naturalesa intencional, subjectiva, de la informació. Així, per exemple, el codi d'ètica de l'associació de caps de redacció de l'Associated Press manifesta que «un buen periódico es equitativo, exacto, honesto, responsable, independiente y decente. La veracidad es su principio rector», i per això mateix «debe cuidarse de cometer inexactitudes, descuidos, prejuicios o distorsión, ya sea mediante el énfasis o la omisión»⁴². De manera molt semblant, la Declaració de Principis de la Societat Nord-americana de Redactors Periodístics posa l'èmfasi en la responsabilitat, la independència, la imparcialitat, el joc net i la veracitat, i en aquest punt declara: «La buena fe hacia el lector es la base del buen periodismo. Deben hacerse todos los esfuerzos para garantizar que el contenido noticioso sea exacto, esté libre de prejuicios y se ajuste al contexto, y que todas las opiniones sean presentadas de modo equitativo»⁴³. Més a prop, el Codi Deontològic dels periodistes catalans, si bé és cert que es limita a proposar unes normes de conducta professional elementals, també té el mèrit d'evitar intencionadament —vull dir que es nota l'esforç d'esquivar-lo— el fals talismà de l'objectivitat o qualsevol dels seus habituals succedanis, reduït ara a nocions que apunten ja cap a la naturalesa interpretativa de la informació:

2. Difondre únicament informacions fonamentades, evitant en tot cas afirmacions o dades imprecises i sense base suficient que puguin lesionar o menysprear la dignitat de les persones i provocar dany o descrèdit injustificat a institucions i entitats públiques i privades.

7 [...] En tot cas, no s'ha de simultanejar l'exercici de l'activitat periodística amb altres activitats professionals incompatibles amb la deontologia de la informació, com la publicitat, les relacions públiques i les assessories d'imatge, ja sigui en l'àmbit de les institucions o organismes públics, com en entitats privades⁴⁴.

42. Vegeu P. Barroso Asenjo (1984), op. cit., p. 86.

43. Ibídem, p. 85.

44. Vegeu la nota 1.

Més amunt ja hem documentat l'aparició literal, sobreentesa o implicada, de l'objectivitat als llibres d'estil d'alguns diaris. En el cas de *La Vanguardia*, per exemple, la paraula *objectivitat* no hi surt, però tampoc no li fa cap falta: dos cops declara que la seva manera de fer periodisme exigeix «una estricta separación entre hechos y opiniones, entre géneros informativos, géneros interpretativos y géneros de opinión». I perquè ningú no dubti de les seves intencions, de seguida afegeix que «en el ejercicio de funciones específicamente informativas el periodista mantiene el firme propósito de evitar la manifestación explícita o implícita [o sigui, informació cent per cent objectiva] de sus opiniones personales sobre los hechos tratados»⁴⁵. D'una sola tacada, doncs, *La Vanguardia* fa la carambola de l'objectivitat, i així l'explica en l'apartat final (punt 6.2) de les normes generals de redacció:

La imparcialidad, la neutralidad y la honradez [carambola!] en el tratamiento de las noticias e informaciones es una característica fundamental de *La Vanguardia*. La tendenciosidad está totalmente reñida con nuestra tradición profesional independiente [Només els dependents són tendenciosos?]. Cuando se escribe acerca de determinadas materias opinables, el informador debe dejar a un lado sus ideas y preferencias personales [més que objectivitat, més que imparcialitat: indiferència!]. No podemos confundir la función de interpretar con la de opinar [...] No es ético aprovechar la tribuna que ofrecen las páginas del diario para entreverar la información con opiniones subjetivas [i si són opinions objectives, sí que és ètic o tampoc?] que vayan contra la tónica de mesura que nos es habitual [ara ja ho entenc, em sembla]⁴⁶.

Amb una màgia més simple, sense brodat, directa com una factura del dentista, el llibre d'estil d'*El Mundo* informa que «el objetivo de la noticia es reflejar con la mayor exactitud posible la realidad a la que ha tenido acceso el periodista. Aunque la selección y colocación de elementos en una noticia implica necesariamente una elección subjetiva [i l'elecció de la notícia, no?], no hay lugar para incluir opiniones o juicios de valor»⁴⁷. Sí, és clar, ¿per què t'hauries de delatar, ruc, si pots dissimular? Segona sessió de màgia, el quart principi bàsic de qualsevol text informatiu, segons *El Mundo*:

IV. Objetividad. No existe la imparcialidad absoluta [és bo de saber-ho], pero un artículo es objetivo cuando el periodista no introduce en él sus opiniones o sentimientos, y suministra tan sólo datos comprobables [Pedro Jota hoy no se ha ido de putas, per exemple?]. Sin embargo, el periodismo «puro y objetivo» a la antigua usanza, tan alabado por los regímenes políticos autoritarios, induce a la pasividad, a aceptar por las buenas lo que digan las fuentes (sobre todo las *autorizadas*). El periodista actual debe buscar y aportar datos con sentido *crítico*, no actuar de mero taquígrafo⁴⁸.

45. *Libro de Estilo, La Vanguardia*, 1986, p. 13.

46. *Ibidem*, p. 19.

47. *El Mundo, Libro de Estilo*, 1996, p. 23.

48. *Ibidem*, p. 44.

La citació formula una descripció exacta de la retòrica de l'objectivitat més perillosa, o més tramposa: «una informació és objectiva quan el periodista subministra tan sols dades comprovables». Doncs bé, amb una informació així objectiva —només dades comprovables, i per tant objectives, incontestables si es vol— no es dirà cap mentida, és cert, en el sentit d'informar obertament d'una cosa que se sap que és falsa, i és que tampoc no caldrà, perquè serà tan fàcil induir l'engany, donar a entendre allò que calles i que saps que no pots dir perquè llavors seria mentir, que ja te'n pots riure del text d'opinió més enginyós i persuasiu.

Entre els professionals i els catedràtics de manuals encara han embolicat més la troca, els uns abonant l'objectivitat a consciència, els altres amb inconseqüència. No tots, eh!, perquè n'hi ha que ja ho tenien clar fa més de trenta anys, com el ja citat F. Fattorello, que, en contra de la pretesa objectivitat de la informació, proclamava «la interpretació completamente subjetiva del promotor [periodista] y la interpretación no menos subjetiva del receptor [lector, oient...], i que en conseqüència, «el fenómeno de la información resulta doblemente subjetivo [y] esta subjetividad de las informaciones se repite hasta el infinito, puesto que el fenómeno de la información se renueva sin límites, es un sucederse continuo, ininterrumpido de relaciones»⁴⁹. I en un sentit idèntic però més consistent s'expressa L. Núñez Ladevéze, que, entre altres raons, escriu:

Cuando se habla de la «objetividad del periodista» en el sentido subjetivo de la «imparcialidad del informador», se alude a si en su tarea informativa el periodista cumple o no, aplica correctamente o no, esas reglas de juego a las que expresa o tácitamente la sociedad o los lectores entienden que debe ajustarse la selección del lenguaje y de los hechos [...] Pero esto, en fin, no debe confundirse con la «objetividad» de la información: pues si hablando propiamente cualquier dato que se aporte acerca de lo ocurrido es en sí mismo «objetivo», eso no implica que la selección de tal dato (o, eventualmente, su ocultamiento) respondan a un criterio de imparcialidad⁵⁰.

Entre els professionals, també n'hi ha que han denunciat la il·lusió o el frau, o les dues coses, de l'objectivitat, com ara Miguel Ángel Bastenier, subdirector d'*El País* i professor de l'escola de periodisme del mateix diari, que, en un llibre ben recent, afirma sense contemplacions:

Pero suponer, realmente, que es posible separar los hechos de la opinión es pura fantasía. No ha habido jamás un solo texto, por desnudo que pueda

49. F. FATTORELLO (1969). *Introducción a la técnica social de la información*. Caracas: Universidad Central de Venezuela, p. 57. Edició original: *Introduzione alla tecnica sociale dell'informazione*. Roma: Istituto Italiano di Pubblicità, 1964. Citat per J.L. Martínez Albertos (1983), op. cit., p. 55.

50. J.M. CASASÚS; L. NÚÑEZ LADEVÉZE (1991). *Estilo y géneros periodísticos*. Barcelona: Ariel, p. 108.

parecer a nuestros ojos, que no contenga alguna carga de opinión en primer grado, siquiera que sea por la colocación que ha merecido en las páginas del periódico [...] La objetividad no existe y no hace ninguna falta que exista, porque si fuera así todos los diarios, al menos los que cumplieran con sus objetivos profesionales, darían siempre prácticamente la misma versión de los hechos [...] Algún grado de valoración o interpretación —u opinión— es siempre inseparable de eso que con gran fantasía por nuestra parte llamamos los hechos⁵¹.

Després de la traca seca i expeditiva contra el *cuento* de l'objectivitat amb què Bastenier inaugura el seu curs de periodisme, resulta encara més xocant que un il·lustre col·lega seu, Joaquín Estefanía, exdirector i ara cap d'opinió d'*El País*, s'abandoni a la pura fantasia sense cap mena de prevenció. Ho explico. Un prestigiós periodista britànic, David Randall, va publicar *The Universal Journalist* (1996), un llibre de reflexions, consells i memòria sobre l'ofici de periodista, que tres anys després s'editava en castellà. En les primeres pàgines d'*El periodista universal*, Randall diu que tots els diaris haurien de publicar en cada una de les seves edicions una nota aclaridora que, si fa no fa, afirma, hauria de dir això:

Este diario, y los centenares de miles de palabras que contiene, han sido producidos en aproximadamente 15 horas por un grupo de seres humanos fallibles, que desde despachos atestados tratan de averiguar qué ha ocurrido en el mundo recurriendo a personas que a veces son remisas a contárselo y, otras veces, decididamente contrarias a hacerlo.

Su contenido está condicionado por una serie de valoraciones subjetivas realizadas por los periodistas y los jefes de redacción, influidos por su conocimiento de los prejuicios del director y los propietarios. Algunas noticias aparecen sin el contexto esencial, ya que éste les restaría dramatismo o coherencia, y parte del lenguaje empleado se ha escogido deliberadamente por su impacto emocional y no por su precisión. Algunos reportajes se han publicado con el único objetivo de atraer a determinados anunciantes⁵².

No diré que resulti sorprenent, però sí que em sembla significativa la confessió de Randall, que entre altres càrrecs ha estat subdirector de l'*Observer* (Londres). Doncs bé, Joaquín Estefanía és l'autor del pròleg de l'edició espanyola del llibre de Randall. I en la seva entusiasta presentació —*El periodismo, primer borrador de la historia*—, Estefanía recull l'advertència que, segons l'autor, hauria d'encapçalar cada edició de cada diari, i només dues pàgines després de copiar la confessió, celebra la ideologia professionalista del periodisme proposada per Randall que, segons l'exdirector d'*El País*, i en contra del que acaba de dir que afirma el mateix autor, significa:

51. M.A. BASTENIER (2001). *El blanco móvil. Curso de Periodismo*. Santillana, p. 25 i 26.

52. D. RANDALL (1999). *El periodista universal*. Madrid: Siglo XXI, p. 19.

[...] que la independencia de un medio de comunicación, la objetividad y la transparencia son la base de su credibilidad y de ella responden tanto los periodistas como los editores; que la independencia se sustenta necesariamente en la rentabilidad, pero también en el no sometimiento de los profesionales a disciplina ideológica, partidista o de grupo que coarte su objetividad.

Y también: que la objetividad debe hacer renunciar al periodista a todo protagonismo, a todo perjuicio [suposo jo que serà «prejuicio»] personal o social, y a considerar que, como norma, toda fuente es interesada [i un diari, senyor Estefanía, no és també una font i, és clar, interessada?], lo que impone el contraste de la información y la identificación de las fuentes⁵³.

Si les afirmacions de Bastenier recollides més amunt són certes, aleshores aquest recurs reiterat de l'exdirector d'*El País* a l'objectivitat només pot ser un despropòsit, una font de confusions que sovint només amaguen interessos opacs, o inconfessables. O una extrema ingenuïtat, que no és el cas, suposo. I que no se'ns digui que és una manera d'expressar-se, que ja ens entenem, perquè sota l'advocació de l'objectivitat i els seus succedanis —imparcialitat, neutralitat, veracitat, facticitat, honestedat...— s'ha bastit la verinosa estratègia de la credibilitat o fiabilitat de la informació. I en aquest sentit, no és estrany ni tampoc excepcional de trobar-se opinions com la del director d'un diari de París que, en una enquesta feta durant la dècada de 1980 a l'elit de la premsa francesa, explicava així la seva manera d'entendre l'ofici: «Je suis une oreille et un micro: je répercute ce que j'entends, je tends un miroir devant les institutions et les hommes»⁵⁴. I això és si fa o no fot el mateix que proposava l'acadèmic i Nobel de literatura Camilo José Cela amb el *Dodecálogo de deberes del periodista* que va presentar a l'assemblea de la Sociedad Interamericana de Prensa (Madrid, 29-09-1992). Si el primer deure del periodista és, segons Cela, «decir lo que acontece», i el segon, «decir la verdad», el tercer objectiu és, així ho escriu, «ser tan objetivo como un espejo plano»⁵⁵. Jo diria que Cela s'ha guanyat amb escriu el títol de redactor honorífic del llibre d'estil de diaris com ara *Der Spiegel* o *Daily Mirror*.

Un examen una mica atent de les definicions de notícia o d'objectivitat que més circulen pels manuals i estudis de periodisme permet descobrir la inconsistència, la contradicció interna o l'engany estratègic que s'amaguen darrere el tòpic ètic de la informació objectiva que, al contrari del que sembla, delata la condició intencional, interpretativa, i per això mateix subjectiva, de la labor informativa. Dovifat, per exemple, autor d'una de les definicions més citades i elementals, diu que notícia és «un hecho anteriormente desconocido que se comunica a grandes masas después de ser interpretado y valorado»⁵⁶.

53. J. ESTEFANÍA, pròleg d'*El periodista universal*, op. cit., p. XIX.

54. R. RIEFFEL (1984). *L'élite des journalistes. Les hérauts de l'information*. París: Presses Universitaires de France, p. 179.

55. El *Dodecálogo de deberes del periodista* proposat per Cela el recull, com a colofó als principis d'ètica periodística, *El Libro de Estilo de Telemadrid*, 1993, p. 445-446.

56. E. DOVIFAT (1960). *Periodismo*. UTEHA, p. 115.

Anys després, Martínez Albertos proposava «una definició empírica y explicativa del concepto de noticia», on, segons diu ell mateix, «está también recogido —e implícitamente resuelto— el debatido problema que se encuentra en la raíz de toda teoría general de la noticia: la objetividad y la interpretación»⁵⁷:

Noticia es un hecho verdadero, inédito o actual, de interés general, que se comunica a un público que pueda considerarse masivo, una vez que ha sido recogido, interpretado y valorado por los sujetos promotores que controlan el medio utilizado para la difusión⁵⁸.

Tant Dovifat com Martínez Albertos coincideixen a destacar que la informació és un procés «d'interpretació i valoració», i si és així no veig pas com podrà ser objectiva la informació, ni objectiu el periodista, és clar, i en qual-sevol cas abans caldrà aclarir què hem d'entendre per objectivitat, i aquí hi ha interpretacions per a tots els gustos. N'hi ha que resolen la qüestió de manera taxativa, gairebé amb un cop de puny sobre la taula, com per exemple un tal professor Francisco Vázquez:

Existe una grave confusión a la hora de valorar la información bajo el parámetro de su dimensión y contenido deontológico. Es frecuente, en libros al uso en Facultades de Ciencias de la Información, hacer equivalentes los términos verdad, objetividad y veracidad informativas. Y nada más falso. Me atrevo a afirmar que constituye un sinsentido hablar de verdad informativa y que supone una pura utopía la expresión objetividad informativa. Hay que advertir, con neta precisión, que lo contrario de verdad es error y que lo contrario de objetividad es subjetividad; sin embargo, lo contrario de veracidad es mentira o mendacidad⁵⁹.

Vejam, que hi ha confusió al voltant de la deontologia periodística i, en concret al voltant de l'objectivitat, això és cert. Que l'objectivitat informativa és una utopia..., home, no sé en quin sentit una utopia —ideal desitjable o somni impossible—, però jo més aviat parlaria d'il·lusió, de fantasia, d'enganyifa, de fal·làcia, de frau, i no pas d'utopia. Tampoc no sé si compartim el significat de *contrari*, perquè fins on jo sé, que no és gaire, certament, el con-

57. J.L. MARTÍNEZ ALBERTOS (1972). *La información en una sociedad industrial*. Madrid: Tecnos, p. 37.

58. J.L. MARTÍNEZ ALBERTOS (1997). *El ocaso del periodismo*. CIMS, p. 178. L'autor se cita a ell mateix i remet a un altre llibre seu, *Curso General de Redacción Periodística* (Madrid: Paraninfo, 1992, p. 45), on l'autor es torna a citar ell mateix i remet a un altre llibre seu abans citat, *La información en una sociedad industrial* (Madrid: Tecnos, 1972, p. 37). És curiós el cas d'aquest autor, catedràtic de Redacció Periodística, que es dedica llibre rere llibre, capítol rere capítol, a citar-se i recitar-se de manera sistemàtica; un exemple triat ben bé a l'atzar: en el seu llibre *El lenguaje periodístico* (Madrid: Paraninfo, 1989), al final del capítol 10, l'autor inclou seixanta-nou notes i referències bibliogràfiques (p. 173-177), vint-i-tres de les quals són autoreferències.

59. F. VÁZQUEZ (1992). *Ética y deontología de la información*. Madrid: Paraninfo, p. 229.

trari de veritat no és error, sinó mentida. I tampoc no entenc en quin sentit *objectivitat* i *subjectivitat* són contraris: suposo que ho diu amb la mateixa intenció que ho fan, per exemple, els llibres d'estil de la majoria de diaris, és a dir, que l'objectivitat consisteix sobretot en l'absència, o l'emascarament diria jo, de la subjectivitat. En tot cas, els mateixos que prescriuen la idea o l'ideal d'objectivitat de la informació s'encarregaran de desmentir d'una manera més oberta o només implícita que *subjectivitat* és el contrari d'*objectivitat*, o viceversa, perquè al capdavant el sentit que es ventila quan parlen d'objectivitat gairebé sempre és alguna cosa, o propietat o qualitat de naturalesa plenament subjectiva. I, si més no, es reconeix que fins i tot la informació més objectiva —presumiblement objectiva, o més ben dit, amb aparença d'objectivitat— està marcada, viciada sense remei, per elements interpretatius o valoratius, ni que sigui només pel fet mateix de considerar-la notícia, que ja és molt, si no ho és tot.

Per exemple, ja fa més de quaranta anys que M. Kafel, professor polonès, explicava que «por objetividad de las noticias es necesario entender, sobre todo, el acuerdo de la información con los hechos, su veracidad y su autenticidad. Pero no se puede evitar, en efecto, o es algo muy difícil de conseguir, el que cada noticia no sea interpretada subjetivamente en el sentido más amplio del término»⁶⁰. Bé, si objectivitat només significa que les dades de la informació han de ser certes, documentades, comprovables, aleshores res a dir, només que l'objectivitat així entesa és més aviat inútil o, més ben dit, que és un requisit imprescindible però insuficient, perquè en cap cas no garanteix, ni deixa de garantir, és clar, que la informació no sigui tendenciosa, parcial, enganyosa... Luka Brajnovic, un clàssic dels estudis sobre periodisme i un dels primers a escriure un manual de deontologia periodística, d'una banda apunta el caràcter subjectiu i la condició insuficient de l'objectivitat, que segons ell «nunca puede ser total o completamente satisfactoria», i de l'altra reconeix que la informació pura és finalment una quimera:

Al hablar de la objetividad de la información periodística, hace falta considerarla como una tendencia y un empeño o meta, como un *firme intento* del que informa [sembla, doncs, que l'objectivitat és o està determinada per l'actitud del periodista, o sigui, que és de naturalesa subjectiva, ni que sembli paradoxal], para ver, comprender y divulgar un acontecimiento tal como es y como se produce en su ambiente y contorno, prescindiendo de las preferencias, intereses o posturas propias [...] Por lo tanto, la objetividad es un ideal al que se tiende (en un sentido subjetivo) y cuya base es la *verdad*, como relación de *certeza* entre el sujeto y el objeto, entre el promotor y el hecho, entre el dato y el acontecimiento.

[...] Una *objetividad fotográfica*, que tanto defienden algunos teóricos como piedra angular del periodismo, no expresa toda la verdad, sino tan sólo una parte: la más sencilla [i per això la insuficiència de l'objectivitat]. No obstan-

60. M. KAFEL (1960). «L'information, phénomène sociale». *L'enseignement du journalisme*, 5. Estrasburgo, abril de 1960. Citat per J.L. MARTÍNEZ ALBERTOS (1972). *La información en una sociedad industrial*. Madrid: Tecnos, p. 38.

te, el periodista debe contar sin miedo la verdad entera [insinua, doncs, la necessitat de la interpretació per entendre de manera plena, contextual, el sentit de la informació?], no sólo su escenario y el parlamento de sus actores, como quieren los defensores de una supuesta objetividad en el periodismo.

[...] Por consiguiente, *es imposible que una información esté desprovista por completo del juicio del informador*. Ya las famosas cinco W, o, lo que es lo mismo, el orden lógico de un primer párrafo de la noticia, incluyen no sólo el orden de importancia, sino también el valor de la importancia, concebido por el informador⁶¹.

Que la separació entre informació i opinió és, en un sentit rigorós, una tasca del tot invariable —il·lusòria o fal·laç, depèn de la intenció amb què es proposa—, ho avalen fins i tot diverses sentències del Tribunal Constitucional. Encara més, el mateix tribunal apunta una interpretació restrictiva de l'objectivitat, limitada a l'objectivitat de les dades informatives, que és una cosa ben diferent de l'objectivitat de la informació, en el sentit que unes dades objectives —i això sí que és exigible, perquè si no entrem en el territori de la negligència o, pitjor, de la mentida— no garanteixen, ni tampoc no deixen de garantir, això que s'anomena l'objectivitat informativa. I encara hi afegiré que, amb dades objectives, del tot incontestables —condició suficient, diuen, del rigor informatiu o de la veracitat informativa—, no costa gens de bastir una informació fraudulenta, enganyosa, i per tant il·legítima, perquè la informació, més enllà del que es diu, està condicionada pel que no es diu o es calla i pel que es dóna a entendre. Vegem, doncs, dos fragments d'una coneguda sentència del Constitucional que tracta de fonamentar jurídicament la distinció entre llibertat d'expressió i dret a la informació, i que al meu entendre abonen de manera prou clara les idees apuntades al principi del paràgraf:

[...] El derecho a comunicar y recibir libremente información versa, en cambio, sobre hechos o, tal vez más restringidamente, sobre aquellos hechos que puedan considerarse noticiables. Es cierto que, en los casos reales que la vida ofrece, no siempre es fácil separar la expresión de pensamientos, ideas y opiniones de la estricta comunicación informativa, pues la expresión de pensamientos necesita a menudo apoyarse en la narración de hechos y, a la inversa, la comunicación de hechos o de noticias no se da nunca en un estado químicamente puro y comprende, casi siempre, algún elemento valorativo o, dicho de otro modo, una vocación a la formación de una opinión.

[...] Cuando la Constitución requiere que la información sea veraz no está tanto privando de protección a las informaciones que pueden resultar erróneas —o sencillamente no probadas en juicio— cuanto estableciendo un específico deber de diligencia sobre el informador, a quien se le puede y debe exigir que lo que transmita como *hechos* haya sido objeto de previo contraste con datos objetivos, privándose, así, de la garantía constitucional a quien, defraudando el derecho de todos a la información, actúe con menosprecio de la veracidad o

61. L. BRAJNOVIC (1978). *Deontología periodística*. Pamplona: EUNSA, p. 101 i 105.

falsedad de lo comunicado [adoneu-vos que el Constitucional dóna per fet que veracitat equival a dades objectives]. El ordenamiento no presta su tutela a tal conducta negligente [...], pero sí ampara, en su conjunto, la información rectamente obtenida y difundida, aun cuando su total exactitud sea controvertible. En definitiva, las afirmaciones erróneas son inevitables en un debate libre, de tal forma que, de imponerse la verdad como condición para el reconocimiento del derecho, la única garantía de la seguridad jurídica sería el silencio⁶².

Hi ha manuals de deontologia informativa que són ben desconcertants, salten d'una afirmació a una altra de gairebé contrària cada dos per tres, com aquell qui res, i t'hi perds, o et mareges. Per exemple, J. González Bedoya, que afirma que «no se puede hablar de objetividad absoluta, puesto que desde el momento en que el periodista da cuerpo a la noticia, siempre desde su particular punto de vista y su manera de entender las cosas, se convierte ésta en algo subjetivo y particular [si això és així, llavors quin sentit té parlar d'objectivitat ni absoluta ni relativa?]», i alhora dues línies abans escriu que «ante todo, los medios en general y cada informador en particular deben diferenciar escrupulosamente lo que es información de lo que es opinión»⁶³, sense adonar-se que aquesta especial satanització dels gèneres d'opinió contradiu o no és conseqüent amb la percepció subjectiva de la informació acabada de citar. Però González Bedoya hi torna, i després de reiterar que «el informador, al hacer la selección de material informativo, ineludiblemente lo hace a través de sus criterios, gustos, prejuicios... De esta forma transmite, inadvertidamente [segur? No serà més aviat 'intencionadamente?'] su escala de valores», no té cap problema per assegurar que «la objetividad es posible y exigible en la información que se refiere a hechos», i per facilitar la feina al periodista repeteix que una de les condicions per arribar a l'objectivitat informativa —és a dir, encara que ell no ho digui, per aconseguir l'aparença d'objectivitat que demana l'estratègia de la credibilitat informativa— és «distinguir claramente lo que es noticia de lo que es artículo, comentario, opinión»⁶⁴.

I per tancar aquesta mostra de formulacions inconseqüents o contradictòries de l'objectivitat informativa, una última citació que reconeix obertament la naturalesa paradoxal de l'objectivitat, amb la qual cosa el precepte queda, si no tocat i enfonsat, gairebé incapacitat:

La información objetiva es así en términos rigurosos, la que transmite el objeto o la realidad tal como es, sin ingrediente subjetivo alguno [...] La objetividad viene a ser el esfuerzo del sujeto por conseguir que su conocimiento sea objetivo, es decir, verdadero como adecuado al objeto. Si la fuente previa del

62. Sentència núm. 6/1988, del 21 de gener, del Tribunal Constitucional, publicada pel BOE del 5 de febrer de 1988, suplement, p. 19-27. Fragments de la sentència citats per J.L. MARTÍNEZ ALBERTOS (1989). *El lenguaje periodístico*. Madrid: Paraninfo, p. 60-61.

63. J. GONZÁLEZ BEDOYA (1987). *Manual de deontología informativa*. Alhambra, p. 72.

64. Ibídem, p. 107.

conocimiento es la realidad, la objetividad es la imparcialidad del sujeto con respecto a esa realidad que se conoce o intenta conocer. Curiosamente se advierte y se confirma que la objetividad es una actitud del sujeto. Que, en último término, la objetividad es una especie de subjetividad en tanto en cuanto parte del sujeto [...] La objetividad informativa no es atribuible al objeto, sino al sujeto de la información. No es una cualidad objetiva, sino una actitud subjetiva⁶⁵.

4. Els catedràtics de l'objectivitat

Per rematar la polèmica sobre l'objectivitat informativa, em proposo documentar i examinar les aportacions que sobre la qüestió ha fet de manera continuada durant vint-i-cinc anys (1972-1997) el professor Martínez Albertos. No és cosa de cap devoció particular, però em sembla que les observacions i les aportacions de Martínez Albertos sobre el «maltrecho concepto de objetividad»⁶⁶ són representatives de les contradiccions i de les inconseqüències colgades sense dissimular gaire als peus d'una estratègia de la fiabilitat o credibilitat informativa que es fonamenta en una retòrica de l'objectivitat formulada pel principi de separació entre informació i opinió, i que consagra la teoria dels gèneres periodístics. I tot plegat no deixa de ser curiós, perquè ja en el seu primer llibre sobre periodisme, *La información en una sociedad industrial*, publicat quan era coordinador del Departament de Periodisme de la Facultat de Ciències de la Informació de la UAB, Martínez Albertos es feia eco de la intuïció relativista que Fattorello defensava des de feia anys sense gaire èxit:

Naturalmente, es poco apropiado insistir sobre el derecho del ciudadano a ser informado *con exactitud y objetividad*. Éste es un tópico, repetido por todo el mundo, arriba y abajo. Pero es fruto del desconocimiento del problema. La información nunca es *exacta y objetiva* como se decía antes: es *subjetiva*. Vive únicamente por esta condición. Si fuera objetiva, ya no sería información, sino otra cosa que no tendría al hombre como engendrador y como receptor⁶⁷.

Se'n feia eco, però li'n feia un cas molt relatiu, més aviat escàs, perquè, segons Martínez Albertos, «resulta exagerado este subjetivismo extremoso del Prof. Fattorello», que s'ha d'interpretar sobretot com una reacció «frente a los que ingenuamente siguen defendiendo todavía la posibilidad de una prensa objetiva y aséptica, rigurosamente imparcial ante todos los acontecimientos»⁶⁸. Lluny de la insubordinació de Fattorello, Martínez Albertos manté una posi-

65. J. M. DESANTES (1976). *La verdad en la información*. Institución Cultural Simancas, p. 41 i 43.

66. J.L. MARTÍNEZ ALBERTOS (1997). *El ocaso del periodismo*. CIMS, p. 172.

67. F. FATTORELLO (1961). «Il sistema legislativo attualmente in vigore in Italia sulla pubblica informazione». *Notizie e Commenti*. Roma, octubre 1961. Citat per J.L. MARTÍNEZ ALBERTOS (1972). *La información en una sociedad industrial*. Madrid: Tecnos, p. 40.

68. J.L. MARTÍNEZ ALBERTOS (1972). *La información en una sociedad industrial*. Madrid: Tecnos, p. 40.

ció inconstant, pendular, i si en una pàgina fa una passa endavant i admet que «sin manipulación no hay noticias, sino simplemente hechos» i que, en conseqüència, «siempre es necesaria cierta interpretación de la realidad para que exista noticia», a la pàgina següent fa un pas enrere i avisa: «Pero a partir de esta necesaria manipulación básica, es preciso afirmar que el trabajo del periodista debe llevarse a cabo con un sentido reverencial de la objetividad informativa»⁶⁹. I això ho escriu algú que, en el mateix capítol, adverteix que «el mismo famoso imperativo que asegura que «el hecho es sagrado, el comentario es libre» puede hacer pasar de la simplificación al simplismo, ya que los hechos no existen jamás en un estado químicamente puro [els fets?]]»⁷⁰. En fi, que l'esquema de contradicció relativa es reproduïx manta vegades, i si en una pàgina afirma que «en todo género informativo periodístico existe, en mayor o menor grado, una dosis de actuación subjetiva de los sujetos promotores, puesto que sin esa necesaria manipulación lingüística es de todo punto imposible que haya noticia»⁷¹, i en una altra confirma que «de hecho, toda información de actualidad postula una dosis mayor o menor de interpretación, ya que los hechos no tienen sentido sino a través del espíritu del que los observa y los relata»⁷², quatre pàgines després sembla que se'n desdigni i diu que «en el caso de la comunicación de hechos lo que debe ser valorado en primer lugar es la objetividad del informador, o sea la actitud receptiva de éste para dejarse informar por el objeto de su conocimiento y en informar su mensaje con arreglo a aquel conocimiento»⁷³. Sembla que al voltant de l'objectivitat, doncs, hi ha molts fanals però poca llum.

De vegades fa l'efecte que Martínez Albertos no s'acaba de creure l'objectivitat que predica, que no se sent còmode quan en parla, no sé si pel nom, pel concepte o per totes dues coses. De fet, en el seu primer llibre ja manifestava aquesta insatisfacció i deia que «quizás pudiera utilizarse otro vocablo, menos dificultoso que el de objetividad, para reflejar esta preocupación psicológica que debiera presidir la labor informativa del periodista: honestidad. Es decir, sinceridad consigo mismo, conocimiento de las propias limitaciones, para poder ser cada día y en una especie de áscesis perfeccionadora, más leal, sincero y honrado con los hombres a los que se informa»⁷⁴. En proposar no tant una substitució de termes, sinó més aviat una equivalència o coreferència indefinida entre objectivitat i honestedat, més que resoldre el problema, el complica, perquè de manera màgica, paradoxal, resol que l'objectivitat és finalment una qualitat estrictament subjectiva, l'honestedat —instrumentalment inútil, perquè no es pot verificar—, a la qual aviat li afegirà un adjectiu llustrós, intel·lectual. I a més a més, l'autor tampoc no renuncia a parlar d'objectivitat,

69. J.L. Martínez Albertos (1983), op. cit., p. 40-41.

70. Ibídem, p. 57.

71. Ibídem, p. 55.

72. Ibídem, p. 57.

73. Ibídem, p. 63.

74. J.L. Martínez Albertos (1972), op. cit., p. 39.

o sigui, que el recurs a l'honestedat només multiplica el desconcert. En aquest sentit, per exemple, considera que «es preciso que el periodista, en cuanto operador semántico, sienta la necesidad moral de realizar el trabajo de acuerdo con unos requisitos de honestidad intelectual [...] que se concreta en una especie de culto interior por conseguir la objetividad informativa, entendida ésta como un valor límite»⁷⁵. Però en què consisteix, en quin punt del cel cau, aquesta estrella moral? Ja em perdonareu, però no ho veig gens clar, i això que el professor Albertos no es cansa de repetir la lliçó: «la objetividad es un problema de honestidad intelectual, de sinceridad del informador consigo mismo que se refleja en una preocupación constante por alcanzar esa meta —la objetividad periodística— entendida como un valor límite, es decir, un punto al que nos acercamos cada vez más, pero sabiendo que es imposible llegar a él»⁷⁶. Un camí de perfecció, vaja.

A través dels seus llibres i articles, Martínez Albertos recupera una vegada i una altra la qüestió de l'objectivitat, però mai no s'acaba de saber exactament quin significat li dóna al concepte, presentat sovint com un vague ideal de perfecció informativa, innaccessible com un déu, d'una utilitat simplement retòrica. Com a mostra d'aquesta indefinida objectivitat, reproduïxo els dos punts que rematen l'apartat dedicat «al tema de la objetividad en periodismo» del seu manual de redacció:

1. Que la objetividad de la noticia deber ser interpretada como una exigencia moral de honestidad intelectual en el informador, como un *valor límite* en la tarea profesional de los periodistas.

2. Que, por otra parte, el concepto de objetividad es absolutamente imprescindible para la definición y entendimiento tanto de lo que es noticia como, por derivación lógica, de lo que es la información de actualidad o Periodismo. De otra manera: si en una actuación profesional concreta no se descubre la existencia de ese valor límite llamado objetividad, ni el mensaje producido es realmente *noticia* ni esa actividad informativa debe ser considerada *Periodismo*⁷⁷.

Després de llegir això, la pregunta és inevitable: però, ¿com es pot verificar l'objectivitat de la labor informativa del periodista i de la informació resultant? En què consisteix l'objectivitat? Quins són els seus senyals d'identitat? A penes si diu res de concret en aquest sentit, i el que explica resulta, en principi, simple, insuficient, perquè restringeix l'objectivitat informativa a l'objectivitat de les dades:

Quando el profesional del periodismo trabaja con relatos, hay que hablar entonces de *honestidad en la transcripción del dato*. Esta cualidad es la que ciertos teóricos norteamericanos llaman *no-intencionalidad*, que vendría a ser algo así como la versión moderna de la manoseada objetividad⁷⁸.

75. J.L. Martínez Albertos (1983), op. cit., p. 41.

76. Ibídem, p. 63.

77. Ibídem, p. 64.

78. Ibídem, p. 54

Si un s'esperava trobar-se una aproximació a l'objectivitat ben musculada, la citació anterior ha de resultar decebedora. Tanmateix, tot i el seu contingut en aparença insignificant, el fragment guarda, a penes apuntada, la llavor exacta de l'estratègia de la credibilitat informativa que consistirà, per sobre de tot, a emascarar la naturalesa intencional, subjectiva, de la informació. I així ho reconeix ell mateix quan, anys després, escriu: «La no-intencionalidad en periodismo, independientemente de todas las discusiones bizantinas tan frecuentes en debates radiofónicos y televisivos y también en ateneos populares, está dirigida a la construcción del relato informativo sobre la base de la máxima despersonalización y la mayor objetividad»⁷⁹. La idea de la no-intencionalitat com a certificat de l'objectivitat informativa la recuperarà més endavant, però ara ja no parlarà d'objectivitat, sinó de garantia de qualitat informativa, perquè, segons explica, «los teóricos y profesionales del periodismo nos hemos puesto de acuerdo en que la clásica teoría de la objetividad periodística no sirve hoy para nada: ni para trabajar, ni para enseñar, ni para investigar», per bé que, i el sentit del que ve ara ja se m'escapa, «el significado del término objetividad es absolutamente imprescindible para describir en qué consiste el Periodismo»⁸⁰. Abandonat el terme *objectivitat* però no pas el seu significat, Martínez Albertos afirma «de forma solemne que la garantía de calidad de la noticia se encuentra en el mayor o menor nivel de no-intencionalidad que es posible detectar en ella»⁸¹, i encara que reconeix que «la discusión sobre los niveles de no-intencionalidad puede llevarnos a terrenos pantanosos de donde no sacaremos nada en claro», proposa dos paràmetres bàsics d'anàlisi de la no-intencionalitat de les notícies:

A) Los hechos y los datos que se comunican han de ser periodísticamente verídicos; es decir, deben ser hechos y datos comprobables más o menos rutinariamente por los propios periodistas o mediante fuentes fiables y contrastadas.

B) La codificación lingüística de estos mensajes se debe hacer con una pautas y cánones establecidos por las convenciones profesionales, pautas que son objeto de estudio teórico y práctico en los manuales de enseñanza del periodismo desde hace tres cuartos de siglo y que también suelen estar recogidas en la mayor parte de los libros de estilo de los diferentes medios de comunicación periodística⁸².

El primer dels dos paràmetres recorda, de fet, la nebulosa latent de l'objectivitat, encara que en aquest cas l'autor diu que remet al concepte de *facticitat* —«el contenido de la noticia esta constituido por hechos y datos»— i a l'*accuracy* dels nord-americans, que ell anomena amb el neologisme *acuración*, y que «tiene su traducción más adecuada en la expresión rigor informativo o precisión en los datos»⁸³, la finalitat de la qual «es, en último extremo, el con-

79. J.L. Martínez Albertos (1989), op. cit., p. 65.

80. J.L. Martínez Albertos (1997), op. cit., p. 172.

81. Ibídem, p. 179.

82. Ibídem, p. 180.

83. Ibídem, p. 144.

junto de cautelas y garantías que deben ser tenidas en cuenta para que los hechos comunicados sean tenidos como verdaderos», o en altres paraules, «los hechos deben ser relatados de tal forma que parezcan verdad».⁸⁴ O sigui, una estratègia de la credibilitat informativa fonamentada en l'aparença d'objectivitat que descansa de manera complementària en la presència de dades objectives i l'absència de qualsevol traça de subjectivitat en la informació. I per arrodonir la feina, «el segundo parámetro nos traslada al campo de lo que se entiende por Teoría y Práctica de los géneros periodísticos»⁸⁵, o el que es el mateix, «la indispensable distinción entre hechos y opiniones en los textos periodísticos tiene una traducción directa e inequívoca al campo de los comportamientos lingüísticos de los profesionales de la información. El respeto a los cánones lingüísticos del periodismo, tradicionalmente convenidos [els gèneres periodístics, és clar], son una garantía para la protección del derecho colectivo a la información»⁸⁶.

De fet, Martínez Albertos ja havia retratat, amb prou precisió i més candidesa, l'estratègia de la credibilitat informativa en aquell seu primer llibre sobre periodisme:

En efecto, lo que acredita hoy mundialmente a un medio informativo como algo serio no es precisamente el mayor número de noticias y comentarios que ofrezca en sus secciones, sino la perseverancia en el juego limpio ante los lectores, el respeto continuado y fiel a estas normas y prácticas de trabajo. Normas que vienen resumidas en una regla sencilla: es preciso delimitar claramente los hechos de los comentarios, la información objetiva de la interpretación libre. Incluso es aconsejable que esta delimitación se haga de forma que resulte fácilmente identificable para el receptor, de tal forma que las secciones informativas no se confundan y mezclen con las secciones de comentarios en una peligrosa vecindad en el tiempo o en el espacio que pueda inducir a error. Evidentemente, el receptor de un mensaje divulgado por un medio masivo tiene derecho a saber dónde terminan los datos objetivos y dónde empiezan los comentarios.

[...] Enfocadas así las cosas, se comprende que estará a salvo el Derecho de Información en un país —o dicho de otra forma, existirá una correcta información de actualidad— siempre que los medios informativos se esfuercen en distinguir perfectamente en su contenido qué cosas son noticias y qué cosas son comentarios⁸⁷.

Llàstima, però, que a Martínez Albertos li hagi passat per alt durant tots aquests vint-i-cinc anys de reflexió periodística el testimoni que ell mateix donava només mitja pàgina després de la citació d'abans, i que posa en evidència la fal·làcia de l'objectivitat i de l'estratègia de la credibilitat o fiabilitat infor-

84. J.L. Martínez Albertos (1997), p. 178.

85. Ibídem, p. 181.

86. J.L. Martínez Albertos (1989), op. cit., p. 66.

87. J.L. Martínez Albertos (1972), op. cit., p. 44-45.

mativa que alimenta, i al contrari, apunta clarament que el territori més inquietant i traïdor del periodisme és la informació:

La experiencia cotidiana demuestra que los ataques contra el Derecho a la Información de los ciudadanos son producidos más por el silencio y el recorte deformador de los hechos objetivos que por un sistema de comentarios interpretativos y orientadores de tales hechos. En realidad la táctica deformadora es doble: por un lado se silencian los hechos ideológicamente peligrosos y se magnifican los favorables, mientras por otro lado y simultáneamente los pensadores al servicio de la idea elaboran sus glosas sobre este sistema de hechos previamente deformados, maleables y cómodos para el manejo ante las masas de receptores del mensaje⁸⁸.

La trajectòria teòrica de Martínez Albertos il·lustra, al meu entendre de manera exemplar, els llocs comuns, els equívocs, les contradiccions i les inconseqüències que s'han acumulat al voltant de l'anàlisi del periodisme i que ara detallo:

- a) Que l'objectivitat defineix i garanteix l'ètica informativa.
- b) Que l'objectivitat reclama, com a condició capital i gairebé suficient, la separació entre informació i opinió.
- c) Que la classificació dels gèneres consagra aquest principi de separació —retòrica de l'objectivisme— i l'articula sobre un eix que oposa objectivitat a subjectivitat —estratègia de la fiabilitat o credibilitat informativa.
- d) Que hi ha, doncs, una informació pura, objectiva, fiable.
- e) Que l'objectivitat és, per definició i sobretot, absència de subjectivitat. O sigui, sacralització de l'objectivitat i satanització de la subjectivitat.
- f) Que, tanmateix, s'accepta que la informació és un procés de naturalesa valorativa, interpretativa.
- g) Que un cop detectada la incongruència, es proposa substituir l'objectivitat per una sèrie de succedanis —honestat, veracitat, imparcialitat, neutralitat, etcètera— que, o són conceptes igualment il·lusoris, o bé són obvis i insuficients, i que en qualsevol cas delaten la condició fal·laç de l'objectivitat i l'aboquen a la paradoxa: només es pot ser subjectivament objectiu, és a dir, que l'ètica professional —col·lectiva i individual— només pot ser una qüestió d'actitud, d'intenció, de voluntat. I de competència, és clar, contextual i textual.
- h) Que en contra del mite de l'objectivitat, qualsevol text és intencional, subjectiu, però això ni nega ni tampoc assegura la seva categoria ètica, són dues coses distintes, perquè més ençà de l'estil o del gènere, hi ha la intenció del periodista.
- i) Que es pot ser tan tendencios, sectari, maliciós o deshonest amb la redacció impersonal, descriptiva, objectivada, d'un text informatiu com amb l'article d'opinió més murri, amb la diferència que en aquest cas la subjec-

tivitat, la intencionalitat i la parcialitat tothom les pressuposa, mentre que en el cas de la informació això s'obvia. O es dissimula. O directament s'oculta.

- j) Que qualsevol informació pressuposa i conté valoracions i interpretacions implícites, que governen, determinen i conformen tot el procés d'elaboració: pretextual, textual i supratextual.
- k) Que, finalment, i conseqüència d'aquesta ubiqüitat de la interpretació i la valoració, la informació d'actualitat és el territori del periodisme més inquietant i perturbador, perquè és el que pot ser més trampós, i traïdor, per acció o per omissió.

5. Recapitulació provisional

El text d'abans correspon, de manera incompleta, al primer capítol de la tesi doctoral que he començat a redactar. Per atenuar la condició inacabada del capítol, em permeto d'exposar els trets bàsics del seu argument.

En primer lloc, com ja es deu haver vist, la intenció és de denunciar el mite de l'objectivitat i, de seguida, desemmascarar l'estratègia de la credibilitat informativa armada de manera il·lusòria o tramposa a cavall de la fal·làcia i els seus equívocs. En aquest sentit, em permetré de fer encara una penúltima referència i citar les paraules que Lester Markel, director de l'edició dominical del *New York Times* durant més de quaranta anys, va pronunciar el 12 de setembre de 1968:

Le reporter le plus objectif rassemble cinquante faits. Comme il dispose de peu de place, il n'en conserve dans son article [informació] qu'une douzaine. Il en a donc éliminé trente-huit. C'est un premier jugement. Il choisit ensuite le fait qu'il placera dans la première phrase de l'article. Ce faisant il le met bien plus en valeur que les onze autres. C'est un deuxième jugement. Enfin, le rédacteur en chef choisit quels articles figureront à la une ou en page douze. En page une, ils attirent infiniment plus l'attention qu'en page douze. C'est un troisième jugement. La fameuse présentation objective des faits est donc soumise à trois jugements humains⁸⁹.

Conscients potser de la condició valorativa, i per tant subjectiva, de tot el procés de la informació, s'ha bastit una retòrica de l'objectivitat que sobretot és una operació d'emascarament del *pecat original* de la informació o, viceversa, una estratègia que, des de la convicció que la millor manera de semblar objectiu és no semblar subjectiu, eradicar qualsevol marca subjectiva del text, ha apariat l'anomenat «estil informatiu» —impersonal, descriptiu, objectiu en les dades...—, que es pregonia i es practica com a garantia suficient de la veracitat informativa, tot i que sovint es limita a ser una falsa coartada de la il·lusòria objectivitat informativa. O sigui que, tal com ho exposa Núñez Ladevéze,

89. Citat per J.L. SERVAN-SCHREIBER (1972). *Le pouvoir d'informer*. París: Laffont, p. 226.

[...] una calculada apariencia objetivadora del estilo es usada como si se tratara de una propiedad del contenido informativo [...], es decir, como si el uso de un determinado estilo implicara la imparcialidad de quien lo utiliza, o como si la imparcialidad informativa fuera, en definitiva, una cuestión de estilo [...] Al observador puede llegarle la impresión de que se pretende ligar la veracidad de la noticia al modo descriptivo de la redacción [...] No digo que el periódico trate de convertir el estilo en una coartada de la veracidad de las noticias, pero sí es posible que esto ocurra en alguna ocasión y que además sirva de presunción subjetiva a sus redactores de la objetividad de sus datos. Es frecuente que el reportero llegue a considerar que un estilo impersonal es condición necesaria y suficiente de una información veraz⁹⁰.

L'aparença objectivadora de l'estil impersonal no és garantia de cap qualitat de la informació, al contrari, pot ser un indici clar de frau informatiu, perquè tal com tants prediquen i algun catedràtic confirma, no sé si amb intenció de denúncia o to de consell professional, «el estilo periodístico es tanto más eficaz —influyente en el lector— en la medida que se presente con mayor apariencia de cosa objetiva e indiscutible»⁹¹. En fi, si cap mitjà o qualsevol professional vol fer una manifestació pública d'objectivitat, que sigui clar, que declari obertament la seva objectivitat, el seu punt de vista, o sigui, la seva subjectivitat informativa, tal com va fer, per exemple, el director de *Libération*, Serge July, en anunciar l'any 1973 el llançament del diari:

C'est très sérieusement que nous disons que *Libération* sera un journal objectif. *Libé* fera campagne pour l'objectivité de la presse, de toute la presse [...] Enfin, quand certains journalistes, certains journaux donnent la parole, c'est aux autorités, aux représentants irrévocables pendant longues années, députés, dirigeants syndicaux, ministres, conseillers, policiers... Le système représentatif actuel, par délégation incontrôlable de la souveraineté populaire, est accepté comme tel, et comme source naturelle d'information. L'objectivité, alors, serait de donner, dans un conflit du travail ou dans un conflit judiciaire, la parole aux deux parties, les deux parties ayant la même valeur, le patron et les grévistes, le justiciable et la machine judiciaire qui le broie. Cette objectivité-là relève du maintien de l'ordre. La presse est parlementarisée: ce sont toujours les mêmes qui ont la parole.

Appeler cela l'objectivité de la presse est un abus de langage. Ce n'est pas le nôtre. Ce n'est pas celle que refusent les journalistes qui ont pris position contre les pressions économiques et financières. Elle censure l'expression de la population, de l'ouvrier en grève, de l'employé, du fonctionnaire ou du juge... Cette objectivité donne la parole aux autorités, aux représentants contestés et non à ceux qui sont les détenteurs du pouvoir réel, qui sont la source des idées,

L'objectivité pour laquelle nous combattons, c'est une information qui sera sous le contrôle public et direct de la population⁹².

90. J.M. CASASÚS; L. NÚÑEZ LADEVÉZE (1991). *Estilo y géneros periodísticos*. Barcelona: Ariel, p. 104.

91. J.L. Martínez Albertos (1983), op. cit., p. 235.

92. Declaracions en conferència de premsa de Serge July (04-01-1973), citades per J.-L. MARTIN-LAGARDETTE (1994). *Guide de l'écriture journalistique*. París: Syros, p. 113-114.

Qualsevol periodista una mica llest sap que, amb dades incontestables, amb fets exposats de manera objectiva, es pot fer una informació ben tendenciosa, perversa i tot. Dues mostres. Contenen que un cèlebre diplomàtic britànic va anar a Nova York. Només arribar-hi, un periodista li va preguntar si pensava anar a cap *night club* durant la visita, i en resposta, el diplomàtic va demanar: «Hi ha *nights clubs* a Nova York?». El periodista ja tenia la notícia. La informació que l'endemà publicava el seu diari arrencava així: «“Hi ha *night clubs* a Nova York?” Aquesta va ser la primera pregunta que va fer només arribar el diplomàtic britànic lord...»⁹³. Una informació objectiva, per descomptat: era la primera pregunta que va fer en arribar a Nova York, sense discussió. La veracitat de la informació, entesa en el sentit d'objectivitat de les dades aportades, perquè no sé pas en quin altre sentit es pot entendre, és condició necessària però garantia insuficient de l'ètica de la informació. La veracitat, doncs, se suposa, perquè si no entràrem ja en el territori de l'error —incompetència professional— o de la mentida —mala fe—, que no sé què és pitjor. En qualsevol cas, la veracitat entesa en el sentit restringit de condició veraç de les dades informatives, forma part d'un grau zero de la deontologia periodística que s'ha de respectar però que pot no ser suficient. I el segon cas. Quan el Suprem va desestimar el recurs de Gabriel Cañellas, expresident de les Balears i del PP balear, que havia estat absolt en primera instància però per prescripció del delictes de suborn, és a dir, que la sentència el declarava culpable però no el condemnava per prescripció de la responsabilitat penal —l'anomenat «cas del túnel de Sòller»—, els mitjans van publicar titulars que, tot i la seva incontestable condició objectiva, eren tendenciosos i a primer cop d'ull contradictoris. Així, en un dels extrems de l'eix tendències però objectiu, hi podies trobar un títol com ara, per exemple: «El Supremo confirma la absolución de Cañellas»; i en l'altre extrem, un títol com ara: «El Supremo confirma que Cañellas cometió cohecho pero no le condena». Les paradoxes de l'objectivitat!

En segon lloc, certificar la ubiqüitat de la interpretació en el procés informatiu i, en conseqüència, restituir la condició subjectiva de la informació d'actualitat. El procés de la informació és, de cap a cap, una feina d'interpretació i valoració continuada o, dit d'una altra manera, una cadena de decisions que, si volen defugir l'arbitrarietat o la negligència, s'han de fonamentar en criteris, és a dir, en valors i raons: decidir què és notícia i, per tant, que no ho és; o no ho és tant, decidir quina informació ha d'ocupar quatre columnes i quina s'ha de liquidar amb un breu, quina ha d'obrir portada i quina convé amagar en un racó de secció; decidir quines dades són capitals i quines són insignificants; decidir de què parlarem primer, de què parlarem després i què callarem; decidir quines paraules escriurem, si parlarem d'agents de borsa o d'especuladors, si direm que Telefónica ha baixat un 4% o si ha perdut mig bilió, si direm que la víctima era africà o que ho era l'agressor... En tal situació, sembla un

93. Citat per W.L. RIVERS; C. METHUEWS (1992). *La ética en los medios de comunicación*. Mèxic: Gernika, p. 109.

disbarat negar que «les conditions de l'herméneutique se déploient dans les trois ordres principaux de l'activité journalistique: l'observation des faits, leur interprétations au sens restreint des opinions et leur narration sous forme de récits»⁹⁴. I aquesta condició subjectiva de la informació no s'ha de veure com una deficiència, al contrari, «une éthique de l'information prenant appui sur l'affirmation du sujet comme interprète fonde une perception plurielle de la réalité et une interprétation pluraliste de la notion même de remarquable»⁹⁵.

Contra el que diuen o donen a entendre la majoria de llibres d'estil, estats de ràdio i televisió i codis deontològics, separar la informació i l'opinió és una il·lusió, un malentès o directament una estafa. L'estratègia de la credibilitat o fiabilitat informativa està viciada pel mateix principi fal·laç de la separació. La classificació dels gèneres que consagra la retòrica de l'objectivitat ha abonat una colla d'equívocs que, si d'una banda sacralitzaven la informació, de l'altra i alhora, satanitzaven l'opinió, sense adonar-se, o sí que se n'adonaven i per això ho amagaven, que:

[...] la distinción entre texto informativo, texto interpretativo y texto de opinión no es de naturaleza ética como lo es la máxima «los datos son sagrados y las opiniones son libres»; esto significa que no se puede esperar que la diferencia entre texto informativo y texto de opinión consista en que del primero se excluyan las opiniones y del segundo los datos ni que la garantía de que la información esté segregada de la opinión dependa de propiedades estilísticas o estructurales del texto. Como hemos dicho antes, todo texto es intencional. La intención que anima al redactor o al informador es una propiedad que subyace al estilo y a las propiedades sintácticas o estructurales del texto. Se puede ser tan subjetivo, sectario y caprichoso con una redacción impersonal y una mera referencia de datos como con un comentario de opinión⁹⁶.

Distingir entre informació, interpretació i opinió només pot ser una classificació d'ordre textual, és a dir, només distingim si en la superfície del text s'expressen formalment, de manera manifesta, interpretacions i opinions. I si es manifesten de manera expressa en el text, aleshores és que són evidents. En aquest sentit, doncs, la classificació tradicional dels gèneres té un escàs o cap interès: l'obvietat de les seves categories resulta tautològica. Vull dir que si l'opinió és explícita, si l'opinió es presenta com a tal opinió, més que una classificació és una constatació. Però de cap manera no es pot admetre que la classificació dels gèneres vagi més enllà de les propietats explícites del text, és a dir, i d'aquí arrenca l'equívoc, que més ençà de les categories textuais, tots tres gèneres pressuposen sense remei un exercici d'interpretació i d'opinió implícites, i si això és ben poc preocupant en el cas d'un text d'opinió, on se suposa que l'opinió explícita i l'implícita van en una mateixa direcció, en canvi resulta molt inquietant en un text informatiu, on se suposa que no hi ha opi-

94. D. CORNU (1994). *Journalisme et vérité*. Ginebra: Labor et Fides, p. 371.

95. *Ibidem*.

96. L. NÚÑEZ LADEVÈZE (1991). *Manual para periodismo*. Barcelona: Ariel, p. 49.

nió, al contrari, s'assegura que només hi ha informació. En aquest sentit, doncs, la classificació dels gèneres és una perversió. I si tants recels provoca l'opinió, doncs molta més prevenció hauríem de tenir contra una opinió disfressada d'informació, perquè això és al capdavant i sense remei qualsevol informació: un exercici d'interpretació i d'opinió o valoració implícit, de vegades també dissimulat i encara ocult, que governa de cap a cap la labor informativa, des de la fase pretextual fins a la textual i la supratextual. Interpretació i opinió implícites que, tanmateix, es poden detectar en el mateix text informatiu. I, de fet, aquest és l'objectiu de la tesi: identificar, descriure i sistematitzar les fórmules o els mecanismes a través dels quals s'expressa la interpretació i l'opinió implícites en els titulars de la informació d'actualitat. Amb el benentès que l'exercici d'opinió més brutal, més determinant, de tot el procés informatiu és decidir què és notícia i, per tant, què no ho és o què no ho és tant. Perquè, en contra del que pensa molt gent, els qui pretenen influir en l'auditori no busquen pas la trona de la secció d'opinió, que és més que res per lluir i fer el tifa, sinó el control de la portada o d'alguna secció d'informació.

En una dimensió ètica determinada, seria fàcil d'establir un paral·lelisme entre informació i opinió, d'una banda, i informació i publicitat, de l'altra, en el sentit que en relació amb la informació l'opinió i la publicitat susciten desconfiances similars. Doncs bé, és curiós comprovar que, així com els codis deontològics, els llibres d'estil o els reglaments de l'Administració passen de puntetes sobre l'opinió implícita, o obertament els passa inadvertida, per contra es manifesten clarament contra la publicitat implícita. O, en altres paraules, la prevenció legal, professional i ètica sobre la publicitat no explícita, no s'ha sabut o no s'ha volgut aplicar al territori de la interpretació i l'opinió implícites. En aquest sentit, per exemple, la directiva del Consell d'Europa sobre la coordinació de disposicions legals, reglamentàries i administratives dels estats membres relatives a l'exercici d'activitats de difusió televisiva diu, en el capítol dedicat a la publicitat per televisió, que «la publicitat haurà de ser fàcilment identificable i diferenciar-se clarament de la resta del programa mitjançant recursos òptics i/o acústics», cosa que s'assembla al principi de separació entre informació i opinió, però de seguida hi afegeix, com aquell que assenyala el pecat mortal, que «la publicitat no utilitzarà tècniques subliminals» i, és clar, «es prohibeix la publicitat encoberta»⁹⁷. Amb el mateix argument, el que pretenc no és abonar la desconfiança davant l'opinió declarada i formal, sinó denunciar el perill de l'opinió encoberta, implícita, que s'amaga en la informació, sota la carota de l'objectivitat.

I si la qualitat informativa a què es refereix l'objectivitat, o la imparcialitat, o l'honestedat, o la veracitat..., és de naturalesa subjectiva, és a dir, per entendre'ns, que no es pot ser «objectivament imparcial», sempre s'és «subjectivament parcial o imparcial o indiferent», doncs igualment, en tercer lloc, de

97. Directiva del Consell d'Europa 89/552/CEE del 3 d'octubre de 1989 (*Diario Oficial de las Comunidades Europeas*, núm. L 298/23-30, 17 d'octubre de 1989, article 10, punts 1, 3 i 4 resp.).

manera en aparença paradoxal, resulta que la millor informació no és pas la que se ceneix estrictament als fets, sinó la que els contextualitza, els interpreta, perquè l'objectivitat a més d'impossible és insuficient, que les dades reclamen ser interpretades per saltar del seu significat literal, immediat, sovint deficient, al seu sentit profund, contextual, plural. És a dir, que la millor manera de ser allò que se n'ha dit «objectiu» és no ser-ho, o ser subjectiu, i d'acord amb la teva competència contextual, interpretar el sentit de l'actualitat. I viceversa, la pitjor manera de ser «objectiu» és ser «objectiu», fer allò que en diuen «informació pura», dades objectives, cenyir-se als fets objectius. En resum, que si per un cantó «la description objective est impossible puisqu'il existe une interaction entre l'observateur et l'observé», per l'altre resulta del tot insatisfactòria, perquè «pour décrire parfaitement un phénomène, il faudrait décrire en même temps l'ensemble des relations qui interagissent à travers ce phénomène»⁹⁸, i això vol dir interpretar-lo necessàriament, perquè «comme l'historien, le journaliste cherche principalement à établir des faits et à les situer dans un contexte, afin de les comprendre»⁹⁹. I entenguí's bé, si d'una banda la informació reduïda a fets en brut resultarà tan objectiva com insatisfactòria, incompleta, i el lector finalment l'haurà de contextualitzar, d'interpretar, de l'altra és justament així, reduïda a fets en brut, amb una aparença objectiva, impersonal, com la informació més es pot rifar el lector, més pot enganyar-lo, perquè, tal com expliquen els teòrics que defensen el principi de separació i la vigència dels gèneres, «el estilo puramente informativo con que se escriben las noticias facilita la confianza del público [...] La información sin comentarios es aceptada por más personas, inspira una confianza más amplia que la opinión con hechos»¹⁰⁰. Altre cop, doncs, els mateixos prejudicis d'abans: la confiança gairebé cega en la suposada objectivitat informativa; la desconfiança igualment irracional en la subjectivitat, considerada patrimoni exclusiu de l'opinió; la creença que en la informació no hi ha ni rastre de subjectivitat, ni ombra d'opinió.

Tanmateix, són els mateixos advocats de la separació entre informació i comentaris els qui, finalment, reconeixen que la informació resulta amputada sense interpretació, que «comentem les notícies perquè és la millor manera d'entendre-les. Entendre un fet no és sentir què ha passat, sinó saber com, per qui, per què, establir clarament les causes i les circumstàncies, explorar la significació del fet, el seu abast, la seva probabilitat»¹⁰¹. Si decidir què és notícia i què no ho és o ho és menys és una operació d'interpretació i valoració contextual, si la notícia no es pot entendre sense aquesta dependència contextual, és lògic que el text informatiu restitueixi la condició contextual de la notícia, perquè si no tindrem una informació deficient, mutilada. És en aquest sentit que afirmo que allò que pretenen garantir els qui de bona fe proclamen l'ob-

98. J.-L. MARTIN-LAGARDETTE (1991). *Guide de l'écriture journalistique*. París: Syros, p. 115.

99. D. CORNU (1994). *Journalisme et vérité*. Ginebra: Labort et Fides, p. 364.

100. L. GOMIS (1991). *Teoría del periodismo*. Barcelona: Paidós, p. 45 i 55.

101. L. GOMIS (1990). «Per què comentem les notícies?». *Periodística*, 2, p. 113.

jectivitat informativa —o la veracitat, la imparcialitat o bé l'honestedat o lleialtat de la informació— només es pot garantir des de la reivindicació d'una informació interpretativa, subjectiva: d'un subjecte competent, és clar —competència professional: contextual i textual alhora—, perquè sense competència, l'ètica només pot ser una trista il·lusió. Doncs això mateix, sense interpretació, la informació serà molt pura, però sobretot serà coixa de naixement, o encara pitjor, mutilada.

Francesc Burguet Ardiaca és professor de Teoria i pràctica de la redacció periodística i de Gèneres d'opinió en premsa. Professor a la Universitat Autònoma de Barcelona i a la Universitat Ramon Llull. Ha treballat com a periodista i crític teatral en diversos mitjans. Ha publicat *Construir les notícies* (Dèria, 1997).
